

**Міністерство освіти і науки України
Черкаський державний технологічний університет
Черкаське регіональне відділення Соціологічної асоціації України
Кафедра філософських і політичних наук ЧДТУ
Центр соціальних технологій ЧДТУ**

СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

**МАТЕРІАЛИ
VIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції
19 травня 2022 року,
м. Черкаси**

Черкаси

2022

УДК 1:37:316.3:33:504(063)
МЗ4

*Рекомендовано до видання
вченою радою Черкаського державного
технологічного університету,
протокол № 16 від 20.06.2022.*

Упорядник і відповідальний редактор професор А. І. Бойко.

Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект :
Матеріали VIII науково-практичної конференції (19 травня 2022 року,
м. Черкаси) [Електронний ресурс] / упоряд. і відп. ред. проф. А. І. Бойко. –
Черкаси : ЧДТУ, 2022. – 88 с.

У збірнику опубліковано матеріали VIII науково-практичної конференції «Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект». В центрі уваги авторів – проблемне поле війни крізь призму гуманітарних та соціальних технологій, ефективне функціонування яких неможливе без урахування суспільного досвіду минулого, аналізу сучасності, визначення ролі суспільних наук у процесі їх формування. Постерна сесія студентів і аспірантів є засобом візуалізації і новим форматом бачення окресленого кола проблем.

Матеріали конференції будуть корисними для здобувачів вищої освіти, а також стануть у нагоді науковцям, освітянам і широкому загалу в осмисленні воєнних викликів суспільства.

ЗМІСТ

СПРОБА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Передмова	5
Бойко А. Проблеми сучасної політичної філософії в контексті війни	6
Годзь Н. Філософи у просторі війни, питання можливості рефлексії та її значення	8
Грон Ю. Війна у контексті націєтворення	12
Астапова-Вязьміна О. Візуальна символіка війни	14
Галіч Є. Переосмислення цінностей українців в умовах воєнного стану. «Ukrainian Values now » (<i>постер</i>)	16
Гранатирко Б. Консолідація українського суспільства у військовий час	17
Братко К. Actus secundus «руського міра»	19
Остренко М., Петінова О. Війна та русофобія (на прикладі проведеного навчального соціологічного дослідження)	22
Мартинов О. Архетип війни як ознака консолідації	24
Саліх М. Релігійна свідомість українців у реаліях війни	26
Півненко В., Бойко А. Філософсько-правовий погляд на національну та персональну безпеку в умовах воєнного часу	28
Синьогуб І. Філософські основи розуміння безпеки	31
Зелений В. «У війни теж є закони» (<i>постер</i>)	32
Горьовий О. Нищівний вплив війни на екологію	33
Гризунов І. Вплив війни на людину	35
Бахмач А. Вплив війни на жінок України	37
Шолух О. Українські біженці в Польщі	40
Мироненко А. Недоліки політики зайнятості внутрішньо переміщених осіб. «Тікаємо не від війни, а від бідності» (<i>постер</i>)	42
Півненко В., Гарбазей Д. Медіаційні процеси в умовах війни	43

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Захарова О. Коріння трансформацій у вищій освіті України: виклики для освітян	46
Данилевський В. Управління освітньою діяльністю в умовах воєнного часу	50

Лещенко Г., Гречуха Л. «Дистанціювання» освітнього процесу в умовах воєнних дій в Україні.....	56
Нерубаська А. Корекція емоційних станів: філософсько-психологічний аспект	58
Рилова О. Нові виклики вищої освіти України в умовах воєнного стану	61
Даценко В. Цінність мотиваційного листа при вступі до вишу в умовах війни.....	63

ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ОСМИСЛЕННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

Куницький М. Проблеми оцінки якості розвитку демократії	65
Шишкіна Д. Психологія зла	69
Вдовиченко Д. Ідеологія анархізму в політичній філософії західної Європи ХХ–ХХІ століття	71
Назлюков І. Сучасні пояснення поняття безпеки.....	73
Шишкін Д. Філософське розуміння феномену політичної влади	76
Любенська Д. Політичні ідеології. Політичний компас. Політичні погляди людини.....	78
Олексійчук А. Волонтерство.....	80
Прогунів Н. Парадигма трансформації онтології права (<i>постер</i>)	82
Брайченко Д. Аксиологічні івідмінності державного та проектного управління (<i>постер</i>).....	83
Цюра Д. Еволюція тероризму. Сучасні виклики для національної та світової безпеки (<i>постер</i>).....	84
Устименко В. Участь молоді у державотворчих процесах в Україні (<i>постер</i>)	85
Курочка В. Соціально-філософський аспект концепції «Вікно Овертона» (<i>постер</i>).....	86
Лега Є. Архетипи у політичній рекламі: соціально-філософський аналіз (<i>постер</i>)	87
Весніна О. «Повсякденне життя молоді. Погляд на майбутнє. Булінг» (<i>постер</i>).....	88

ПЕРЕДМОВА

Конференція «Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект» бере свій початок у 2013 році. У цьому році кафедра філософських і політичних наук Черкаського державного технологічного університету вже восьмий рік поспіль збирає фахівців, що опікуються соціальними проблемами та суспільним розвитком для обговорення, наукової дискусії щодо актуальних проблем сьогодення.

Цьогоріч конференція особлива – захід відбувається в умовах війни, яка злочинно розв'язана росією проти України. Саме це викликало до життя не тільки зміну формату (проведення онлайн), але й обумовило теми філософського бачення війни, окреслило проблеми освіти під час активних бойових дій.

У роботі конференції реалізуються наступні панелі: 1 панель – «Спроба філософського осмислення війни в Україні», у форматі «круглого столу»; 2 панель meetup – «Українська освіта в умовах війни», 3 панель – Постерна сесія.

У конференції взяли участь майже 100 учасників, доволі широко представлена географія учасників та спікерів – Київ, Львів, Одеса, Харків, Суми, Чернігів, Северодонецьк, Черкаси.

Активно в зазначену тематику включені студенти та аспіранти. Саме вони є головними дійовими особами постерної сесії. Постери є новим форматом бачення проблеми і представлені в цих матеріалах конференції.

Висловлюю сподівання, що конференція «Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект» буде мати своє продовження, а матеріали конференції будуть корисними в осмисленні воєнних викликів суспільства.

Анжела БОЙКО

*доктор філософських наук, професор,
завідувачка кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету*

**СПРОБА ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ
ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

**СУЧАСНА ВІЙНА
ЯК ПРОБЛЕМА
ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

АВТОР: АНЖЕЛА БОЙКО

Анжела БОЙКО,
д-р філос. наук, професор,
Черкаський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕСТІ ВІЙНИ

Предметне поле політичної філософії традиційно складається з усвідомлення природи та форми політичної влади (політична онтологія), окреслення політичного простору (геополітика), розуміння політичних практик через політичні інститути (політична праксеологія), розуміння тенденцій розвитку політичної сфери та напрямки майбутніх трансформацій, питання сенсоутворення в сфері політичного, специфіка пізнання політичної сфери (політична епістемологія).

Тренди сучасної політичної філософії задають західні та вітчизняні дослідники, серед яких Джудіт Батлер, Чарльз Тейлор, Майкл Волцер, Аксель Гонет, Юрген Габермас (саме його погляди наразі зазнають найбільше критики від українських філософів щодо його позиції на війну в Україні), Ненсі Фрейзер, Поль Рікер, Вілл Кімліка, Євген Бистрицький, Анатолій Єрмоленко, Анатолій Карась, Роман Додонов.

Новітня історія привнесла до політичної філософії дискусії щодо таких проблем, як «політика визнання», тлумачення справедливості, проблеми і перспективи мультикультуралізму, дискусії щодо демократії, її поширення та обмеженості, феномен постполітики.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну змінило контекст розгляду і змусило дуже швидко переосмислювати усталені соціально-політичні уявлення.

Варто зробити наступні акценти розгляду запропонованих проблем.

Постполітика як своєрідна форма політичної діяльності зосереджується на пропагуванні уявних форм і смислів, як є певним відгуком на запити політичного суспільства. Форми і смисли, що транслюються, часто мають уявні форми, які не співвідносяться з реальністю. Постполітика має певне ототожнення з популізмом. На жаль, постполітика вийшла за межі виборчих баталій і займає певне місце в реальній політиці. Такий стан речей призвів до сплеску пошуків смислів і до, врешті-решт, до реальної війни смислів, що має місце в Україні з 24 лютого 2022 року.

Війна смислів викликала до життя потребу в переосмисленні феномену цивілізації. На наш погляд, в питання до цивілізації увійшов контекст цивілізаційного розламу не тільки по осі Схід – Захід, але й Схід – Схід, Захід – Захід.

Видається, на наш погляд, доволі актуальним зміщення акценту з людини як представника суспільства на «суспільство як людину», що посилює розуміння цілісності суспільства, його органічності та суб'єктності. Такий підхід викликає до життя переосмислення національного суспільства.

Війна в Україні виявилась певним каталізатором, що запустив потребу в переосмисленні традиційної проблематики політичної філософії і формування нових сенсів політичного буття.

Наталія ГОДЗЬ,
д-р філос. наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ФІЛОСОФИ У ПРОСТОРІ ВІЙНИ, ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Весна і березень, прогорклий,
Із димом, скельцями із вікон на землі...
А на деревах розпашілися бруньки,
Вони надією тримають соки,
Що знов отримали із-під землі...
Знов кругообіг і земного, і з небес:
Лелеки, гуси знов летять до дому,
А в нас – війна палає знову,
А ми у березні,
Чекаємо на теплу весну і Перемогу.
Тримаємось за небо в вишині
І віримо, що поряд з Правдою,
Ми в світі не самі...

© Наталія Годзь, Харків, Україна 20.03.2022 р.

Філософія завжди є, в першу чергу, пошуком істини та рефлексією життя і відчуття «себе у житті». Це і наукова діяльність, і мистецтво; це аналіз та синтез отриманих знань про світ та феномени, які його наповнюють та створюють. Філософія – це також великою мірою самоаналіз, та відповідно, саморефлексія, виведення внутрішнього відчуття і створення відповідного наративу «Себе в світі». Наразі, ми маємо нагоду знову проаналізувати та вивести у площину філософської дискусії власні розмисли та створений нами наратив війни і себе в цій не нами розпочатій війні. Функції критичності, культурної трансляції та передбачення за допомогою філософських методів дослідження узагальнюють можливість ще одного, нового, необхідного аналізу

феномена війни та боротьби людини в середовищі антилюдських умов за право мислити, за право пам'ятати та бути.

Мета праці – проаналізувати феномен сучасної війни та у першій спробі створити структуру, за допомогою якої можна окреслити її основні елементи та її вплив на Україну та українців в плані ментальних категорій, емоційного впливу та дії на здоров'я (на разі й психічне) різних вікових категорій.

Ми використовуємо історико-ретроспективний метод, метод порівняння та аналіз і синтез знань, накопичений у філософській, художній, соціологічній літературі. Велику вагу при дослідженні феномену війни має аналіз мемуарної літератури.

Результати та обговорення. Відношення до можливості війни, як і власні дії під час військових операцій, при аналізі подають широкий спектр думок: від «такого не може бути» до повноцінного сприйняття її можливості статися. Думки про війну у ветерана або того, хто її пережив, у військових, у філософів, мистецтвознавців, інженерів геть різноманітні і мають свої певні особливості. Війна поєднує і роз'єднує. Війна не може бути суцільним хаосом, лише у першу мить, дні її початку, але навіть там існують концепти, які рухають стан речей до певного «порядку». Війна дестабілізує і стабілізує водночас. Єдине, що однозначно сприймається однаково всіма – що це завжди випробування.

Кожний індивід має певне уявлення про війну, інший факт – це розуміння наскільки це близьке уявлення до реальності. Війна та військові дії складна інженерна конструкція, тут існує ціла низка потреб у абсолютно різних спеціалістах. Війна – це цілком матеріалістичний простір, але і цілком відповідним буде й протилежний погляд, відповідно до якого – війна це простір, у якому панує містичне, потаємне, емоційне та неочікуване, «раптове». Навіть етнонаціональне дослідження культурних стереотипів в сучасному просторі війни дає можливість новим чином робити аналіз та транскрипцію етнічних текстів та відповідно ментальних особливостей учасників війни [1]. Вже у 2018 році вдалося взяти участь у конференції, присвяченій конфліктам, на разі й питанню війни та військових дій [5]. На той час тематика і риторика була трохи іншою, ми розглядали питання майбутнього та трансформації задач екології через проблему зменшення ресурсів і намагалися пов'язати аналіз відповідно з питанням війни як такої, але попереджали про глобальний характер екологічних наслідків, які виникатимуть під час та після військових конфліктів [5, с. 18-20]. Серед доповідей були доповіді, присвячені впровадженню правосуддя у війні, феноменологічні розмисли над питаннями війни, цікавим був аналіз Н. В. Денисенко концептів «тривалий мир» та «вічний

мир» [5, с. 22-27] тощо. Але загальна тематика розглядала війну з позицій запобігання, з позицій аналізу через твори художньої літератури, мистецтва, економіки та психології, соціологічних питань, з позицій феномену «гібридності». Зараз можна сказати, що в цьому науковому дискурсі, як і в багатьох інших на той час, все ж до аналізу та висвітлення проблеми ми підходили з позицій більше теоретичного погляду в минуле або погляду на прикладі інших країн. Дискутування про реальну війну на теренах України, навіть маючи її в буквальному сенсі на території Луганської та Донецької областей, маючи анексований Крим (а, відповідно, пролонговану «війну») чомусь не виходило на той час. Так, вже були добротні розробки про війну [2], та маємо нагоду навести приклад гарного підручника з конфліктології [3], але, на жаль, навіть поверховий аналіз відповідної літератури показує, що через низку обставин (які слід також оголосити та дослідити) питання можливості війни, в якій ми продовжуємо зараз знаходитися, з точки зору наукового дискурсу. Педагогічного та виховного – був, як то кажуть, «не на разі», з усіма відповідними наслідками. Виявилось, що «конфліктологічні компетентності» та «конфліктологічні уміння» [3, с. 11] будемо вивчати та отримувати буквально під час війни та бойових дій. Війна вкотре підтвердила геніальність С. К'єркегора як мислителя, цитату якого слід запам'ятати багатьом, оскільки сказане ним в певний час зараз, як ніколи, розкриває увесь трагізм сучасної ситуації: «бо те, що ним рухало, було не штучним тремтінням фантазії, але здриганням думки» [4, с. 18]. Сприйняття сучасних подій підтверджує розуміння того, українці можуть і мусять пережити та витримати цю екзистенцію, але знання, що про це вже було розказано і написано, слід було отримувати більшим верствам населення. Переживати трагедії, проходячи катарсис, легше тим, хто знав подібні історії та долі.

Аналізуючи феномен сучасної війни, можна зробити висновки, що за основними компонентами та складовими вона вже презентувала практично всі «болісні концепти»: раптовість, відчуття нереальності, жах, самотність, зраду, мобілізацію та єднання людей, патріотизм тощо. І наступ, і окупація, і визволення й маркування у свідомості українців на «своїх» та «ворогів» досить чітко каже про нашу українську ідентичність і державність свідомості та світосприйняття більшості українців. Є багато феноменів, до яких люди були просто не готові психологічно – дещо вдасться пережити, дещо залишить глибокі трагедійні лакуни, які слід заповнити і літераторам, і військовим, і пересічним громадянам (не кажучи вже про філософів). Війна розкрила феномен маркування громадян – а саме: «мирне населення», «цивільне

населення», «полонені», «зрадники», «колабораціоністи» тощо. На нашу думку, слід створити та розглянути відповідну структуру, за допомогою якої можна окреслити основні елементи «Держави під час війни», «Населення та індивіда під час війни» та її вплив на Україну й українців (також і в плані аналізу ментальних категорій).

Надважливим є безпристрасне фіксування фото, відео військових і цивільних фрагментів «буття війни», їх емоційного впливу та дії на здоров'я (на разі й психічне) різних вікових категорій.

Не зупинятися у аналізі (спільному з іншими країнами) «бачення» та «бачення самих себе» «в війні», «в тилу», «в окупації», і найголовніше – в майбутньому просторі та проаналізувати вплив та наслідки війни на матеріальну та духовні сфери життя як в Україні, так і в світі. Під час війни багато з колег та знайомих, аби витримати психологічну напругу, при можливості намагаються фіксувати події (згадаймо ті написи в одному з українських сіл на дверях та стінах підвалу, де їх утримували російські нападники – там односельці записували календар прожитих днів та фіксували дати смерті членів громади) та заповнити емоційний простір дією, творчістю. Слід сказати, що перші записи у власному «щоденнику» було створено вже 24 лютого (досить безнадійно-бравурні, як на перший погляд), а перший вірш вдалося написати четвертого березня: «Мій Харків, Був, і буде, І навіть зараз він живе! А біль відійде І оця війна-хвороба, Бо в міста Ангел-охоронець Й люди-діти його є!», який переклав пан Juozas Valiušaitis, і в його перекладі він звучить так: «Mano Charkivas...Buvo, ir išliks, O jis ir šiandien Gyvas! O skausmas atitols Ir liguistas šitas karas, Nes mieste – Angelas-gynėjas Ir žmonės – jo vaikai! Charkivas, Ukrajina Šiandien, 2022 kovo 4 d. Šv. Kazimiero diena», бо виявляється, вірш було створено в день Єдиного литовського Святого, Короля Литви – Святого Казіміра, який народився 3 жовтня 1458 р., а помер 4 березня 1484 р. Таким чином творчість та будь-яка можливість до неї лікує, захищає, фіксує та поєднує (або роз'єднує, на жаль людей – та останнє – то як необхідне хірургічне втручання задля головної мети – життя та відновлення Істини.

Використані джерела:

1. Годзь Н. Б. Культурні стереотипи в українській народній казці: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04 філософська антропологія, філософія культури / Н. Б. Годзь. Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. 2003. 199 с.
2. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія. Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р. О. Додонова. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 412 с.

3. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівськ. держ. ун-т внутрішніх справ, 2015. 564 с.
4. Кьеркегор С. Страх и трепет / пер. с дат. Н. Исаевой, С. Исаева. Москва: ТЕРРА – Книжный клуб; Республика, 1998. 384 с.
5. Світові конфлікти у ХХІ столітті: філософська рефлексія соціальних, економічних, екологічних, політичних та релігійних аспектів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25 жовтня 2018 р., м. Київ) / уклад.: Новіков Б. В., Покулита І. К., Казаков М. А. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2018. 145 с., С. 18-20.

Юлія ГРОН,
канд. філол. наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет

ВІЙНА У КОНТЕКСТІ НАЦІЄТВОРЕННЯ

Коли на початку ХХ століття український юрист і політичний діяч Володимир Старосольський задався питанням, що таке нація, результатом його творчих змагань стала ґрунтовна розвідка «Теорія нації» (Відень, 1922.). Після детального і всебічного вивчення проблеми, автор був змушений визнати: чіткого переліку т. зв. «об'єктивних прикмет» нації не існує [1]. Минуло 100 років, проте й сьогодні наукова спільнота продовжує сперечатися з приводу сутності й ознак вказаного феномена.

Наразі найбільш вживаним визначенням цього терміна вважається ідентифікація нації за такими рисами: самоназва, символіка, географічне та етносоціальне положення, історична пам'ять, національна свідомість тощо. Втім, у сучасній суспільній науці поняття нації здебільшого застосовується до нової і новітньої доби [1].

У цьому ключі процес народження нації розглядається у діалектичній єдності з процесом формування цілої низки суспільних явищ – приватної особи, приватної власності, ідеології, народних мас. Весь зазначений комплекс постає вторинною ланкою, або, швидше, похідною індустріальної стадії капіталістичного розвитку і пов'язаної з нею урбанізації.

Переселення великої маси людей у міста, поширення міського способу життя в тому чи іншому регіоні світу неминуче супроводжується руйнуванням попередніх ідентичностей – родових, етнічних, конфесійних (подекуди навіть сімейних). З одного боку, це приводить до атомізації суспільства, з іншого – відкриває простір для творення принципово нової ідентичності – суверенної спільноти громадян, пов'язаної загальними інтересами через юридичний механізм взаємної відповідальності з певною державою [2].

Перехід світової системи в постіндустріальну епоху, глобалізація економічного життя, посилення міграційних процесів, духовно-культурна інтеграція й уніфікація – ці прикмети сьогодення створюють жорсткі умови для докорінної перебудови у сфері національного будівництва. Подекуди зазначені перетворення сприймаються в колах експертів як деградація національної свідомості, оскільки супроводжуються космополітизацією великих міст на тлі посилення авторитету місцевих анклавів. Як слушно зауважив Пол Джеймс, професор Університету Західного Сіднею, «По мірі того, як спроможність приймати рішення поволі відходить до трансдержавних або наддержавних агентів, субдержавні або етнонаціональні групи все більше схилиються до того, щоб ігнорувати власні «безвідповідальні» національні держави і шукати рішення проблем або на вищому рівні, де, на їхню думку, зосереджується справжня влада, або на нижчому місцевому рівні, де автономія видається можливою. Глобалізація і трайбалізм (tribe – плем'я), таким чином, можуть не тільки співіснувати, але й взаємно підтримувати один одного» [3].

Одним із дієвих способів повернути й зберегти відчуття національної єдності в наш час є реалізація великих проектів, що не мають прямого комерційного значення. Олімпіади, міжнародні чемпіонати, фестивалі й конкурси, їх проведення й перемога в них сприяють підйому гордості за державу, відчуття причетності до великої справи. Не даремно навколо права приймати чергову олімпіаду або визначати переможців престижних спортивних змагань точаться постійні баталії між найпотужнішими геополітичними гравцями світу.

Україна нині змушена рухатися вкрай несприятливим політичним курсом, не уникаючи при цьому викликів постіндустріальної доби. Як відомо, різні частини нашої держави протягом тривалого періоду вимушено існували під тиском різних політичних систем і духовно культурних традицій, що в нових історичних умовах могло б підштовхнути відцентрові процеси. І ось війна, попри трагічність подій і незворотність втрат, стала тим «некомерційним проектом» який прибрав будь-які сумніви щодо єдності українського народу. Настав момент істини, який показав всьому світу нашу гідність і силу духу.

Використані джерела:

1. Старосольський В. Теорія нації / передм. І. О. Кресіної / В. Старосольський. Нью-Йорк; Київ: Наукове тов-во ім. Т. Г. Шевченка: Вища школа, 1998. XL., 157 с. Друкується за виданням: Старосольський В. Теорія нації. Відень, 1922. 143 с.
2. Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (Дата звернення: 15.05.2022).

3. Урбанізація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (Дата звернення: 16.05.2022).
4. James P. (2005). Arguing Globalization: Proposition towards an Investigation of Global Formation. Globalization, 2(2), 193-209. URL: https://www.researchgate.net/publication/233428640_Arguing_globalizations_Propositions_towards_an_investigation_of_global_formation. (Дата звернення: 16.05.2022). doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14747730500202206>

Олена АСТАПОВА-ВЯЗЬМІНА,
*доцент кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету*

ВІЗУАЛЬНА СИМВОЛІКА ВІЙНИ

Як відомо, теорія семіотики обов'язково включає теорію кодування та теорію формування знакової системи. Остання функціонує в площинах мови, еволюції кодів, основних принципів комунікації та комунікативної поведінки, використання знаків для презентації картини світу.

Створюючи семіотичний (текстовий) простір, людина репрезентує світ у різнорівневих мовних системах. Ми не можемо виокремити знак від самої речі, не можемо жити в «чистих речах», в мисленневих конструкціях, але текстовий світ потребує інтерпретації в межах коду власної системи. Для людини значущим є тільки те, що знайшло відображення в символі, було поіменовано мовою культури і включено до знакової системи.

У передмові до курсу семіотики Д. Чандлер зауважує на відношеннями між знаками в контексті теорії Ф. де Соссюра. Йдеться про структурні комбінації та асоціативні відношення. Перші можна реалізувати в контексті лінгвістичного ланцюжка в реченні, асоціативні відношення – це співвідношення між певним словом та тими, які виникають в даному контексті на підставі попередніх, так би мовити, продовжують смисловий ряд.

Війна, формуючи контекст семіотичної істинності, існує в площині просторово-часових відносин, що дозволяє чітко окреслювати знакову систему, яку вона формує. Перефразуючи відомого естонського біосеміотика К. Кавелі, зауважимо, що семіотика абсолютно нічого не додає до того чи іншого предмету, її інструмент описовий. Відповідно, можемо стверджувати залежність війни як знакової системи від знаків, що систематизуються та наповнюються смислом (це забезпечує їх розуміння всіма учасниками), а також детермінацію будь-якого її символу в текстуальному, соціальному, культурному аспектах.

Війна, будучи одночасно і епістемічною ситуацією, і епістемічною системою, формує суб'єктну істинність, створюючи правдоподібну картину світу. Йдеться, перш за все, про те, що знакова система і дійсність не співпадають, це різні світи. По-друге, знак відображає предмет реального світу крізь призму створених культурою та мовою понять, а знакові системи, являючи собою абстрактні категорії, часто збільшують невідповідність між об'єктивним світом та втіленими знаками. Обрана система координат для відображення дійсності завжди перебуває в конотативному контексті, обумовленому і системою уявлень суб'єкта, і системою конвенційних уявлень культури.

Візуалізація будь-якого символу функціонує в сфері ідеї зображення, комунікативного ефекту зображення та мети зображення. Останнє, маючи свою граматику, впливає на формування та сприйняття предмету, функціонуючи в відношенні між власне знаками, між знаком та предметом, між знаком та ідеєю про предмет, між знаком та діями людей, між комунікуючими в горизонталі використання знаку, формуючи багаторівневу структуру значень.

Візуальне уявлення про війну часто пов'язується із фотографією, що акумулює емоційний вибух, зображення насильства, відчуття невинності, безсилля. Зоровий образ, як відомо, запам'ятовується набагато швидше і триваліше зберігається в пам'яті. Фотографії набувають культового статусу, шокуючи аудиторію відвертими сценами і демонструючи ставлення до офіційних структур. Зображення сприяють зміни мови, яка, з одного боку, спрямована на підтримку нації, з іншого – на знищення ворога. Йдеться про абсолютну підтримку захисних дій, побажання смерті ворогу, виправданого застосування насилля до нього. Змінюється не тільки мовна культура мовця, але й мовна культура адресата. Сучасні соціальні мережі пропонують, так би мовити, авторський варіант захисної позиції, яка не завжди піддається тверезому аналізу, оскільки є виразом та виявом максимальної емоційності.

Ще Ч. С. Пірс зауважував, що базовим семантичним кодом інтерпретації візуальних текстів, який дозволяє глядачу розпізнавати зображене, є іконізм. Однак зворотним боком іконічного коду виступає символізація, дозволяючи людині співвідносити емпіричні об'єкти з абстрактними уявленнями і тим самим ускладнювати та розширювати реальність свого існування. Одночасно символічне читання воєнної фотографії пов'язано з процесами альтернативної категоризації, завершуючи її у формі вербалізації. Артикуляція візуального тексту в слові розгортає додатковий фон сприйняття зображення, доповнюючи його готовими враженнями.

Створена у такий спосіб основа соціальної практики вибудовує та реконструює соціальну реальність, інтерпретуючи та збагачуючи її іншими смислами.

Використані джерела:

1. Lovelace A. Iconic photos of the Vietnam War era: A semiotic analysis as a means of understanding // <https://eloncdn.blob.core.windows.net/eu3/sites/153/2017/06/04LovelaceEJSpring10.pdf>
2. Chandler D. Semiotics for Beginners. URL: <http://visual-memory.co.uk/daniel/Documents/S4B/>

UKRAINIAN VALUES NOW

Кожен українець робить для себе свої висновки, переоцінює власне життя і що важливо – вірить. Те, що усвідомив кожен з нас, що немає нічого більш важливого ніж свобода. У цій війні Україна вкотре переможе. Заради перемоги ми кожного дня платимо надвисоку ціну. Життя більше не буде як раніше, цей біль та розпач ми не зможемо забути ніколи, єдине, що залишається кожному з нас – це цінити все те, що у нас є і завжди пам'ятати, що нашу силу і волю ніколи не відібрати.

Богдан ГРАНАТИРКО,
*аспірант кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет*

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Єдність нації спирається, в першу чергу, на історичну спадщину. Початок формування території України та закладення основ її державності забезпечила Київська Русь. Після втрати державної суб'єктності Руси-України, історичну лінію, консолідацію українства та державність підтримували українські еліти в Литовсько-польську добу та в часи Гетьманщини. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття виникає теоретичне усвідомлення національної ідеї, зокрема М. Міхновський у своїй праці «Самостійна Україна» висвітлює цілковиту самодостатність української ідеї та її окремішність від ідеї загальноросійської, необхідність здобуття Україною політичної незалежності та досягнення соборності без огляду на можливі конфлікти. «Нас горстка, але ми сильні любов'ю до України! Ми, як той Антей, доторкаючись до землі, наберемось усе більше сили й завзяття» [1, с. 28]. Боротьба за українську державність продовжилась у період Визвольних змагань 1917–1921 років, яка завершилася об'єднанням УНР та ЗУНР у 1919 році. Із захопленням влади в Україні комуністами відбувається активний спротив українців тоталітарній системі. Протистояння ОУН-УПА радянській системі за часи Другої світової війни та у період 1940–1950-х років забезпечило безперервність боротьби за соборність.

Протягом останніх тридцяти років зусилля українського суспільства та, певною мірою, державного устрою були спрямовані на досягнення національної єдності. Довгий час консолідації громадян всередині країни перешкождала пострадянська свідомість частини українського населення та неготовність деяких українців прийняти зовнішньополітичний курс країни в напрямку вступу в НАТО та ЄС. Революція Гідності духовно об'єднала українську націю, а початок російської агресії проти України у 2014 році підкреслив важливість територіального аспекту поняття соборності народу.

Повномасштабна війна Росії проти України стала яскравим прикладом мобілізації українців та їх внутрішньонаціональної єдності у боротьбі з агресором. Цей період є одним з ключових етапів становлення української нації та держави, а саме остаточного «розвіювання» стереотипів та упереджень, сформованих у часи, коли Україна перебувала у складі інших формацій.

Європейський вектор, який обрала наша держава, обумовлений єдиним світоглядним та культурним простором.

Про єдність українського суспільства у період повномасштабної війни свідчить соціологічне опитування групи «Рейтинг». Згідно зібраних даних, незважаючи на повномасштабну війну з Росією, 76% опитаних українців вважають, що справи в Україні рухаються у правильному напрямку. Лише 15% протилежної думки, 10% – не змогли оцінити. У всіх регіонах та серед вікових груп домінує оцінка напрямку як правильного. Це найвищий показник за усю історію замірів. Відтак, 56% вважають, що головна мета вторгнення Росії – це повне знищення українського народу. Ще половина вважають, що ціль нападу – окупація України і приєднання її до Росії. Тільки 15–17% думають, що Росія переслідує мету змінити політичний курс, 10% – вважають, що мотивом є знищення військової інфраструктури, 5% – провокування НАТО на війну [2]. Розпочавши війну проти України, Росія мала на меті першочергово посіяти розбрат, роз'єднаність та створити умови внутрішнього протистояння українського народу. Проте, сьогодні українське суспільство є єдиним, як ніколи. Війна безпрецедентним чином консолідувала нашу націю: громадські організації, волонтери, благодійні фонди та звичайні громадяни об'єдналися для вирішення багатьох завдань на підтримку військових та постраждалого населення. Фактично, в перші дні та, навіть, години повномасштабної війни Росії проти України різні інститути громадянського суспільства напрочуд швидко змінили свою діяльність, переорієнтувавшись на гуманітарні та інформаційні проекти та створили ефективні форми взаємодії між різними зацікавленими сторонами. Подібна мобілізація українського народу відбувалась під час Революції Гідності, окупації Криму, та з початком війни у Донецькій та Луганській областях. Варто виокремити декілька важливих функцій громадянського суспільства, які набули великого значення у зв'язку з супротивом російській агресії, починаючи з 2014 року, а саме економічну (збір фінансової допомоги), соціальну (логістика гуманітарної допомоги), воєнну (волонтери у якості добровольців, які беруть участь у військових діях) [3].

З початком повномасштабної війни сформувалась мережа громадських активностей: допомога ЗСУ й ТрО, комплексна допомога цивільному населенню (евакуація, гуманітарна допомога, пошук зниклих безвісти, пошук житла, медична допомога), документування військових злочинів та злочинів проти людяності, інформаційний спротив (розвінчування фейків, поширення правдивої інформації закордоном). Отже, завдяки потужній консолідації,

українське суспільство створило розгалужену мережу громадської та волонтерської діяльності, яка стала опорою для військових і цивільних у складний для держави час.

На державному рівні консолідація відбувається через процес об'єднання груп, спільнот, компаній, інституцій влади та держави. А отже, завдяки цьому відбувається спільна діяльність інституційних структур громадянського суспільства та влади. В політичній сфері консолідація досягається через об'єднавчий процес політичних діячів задля розв'язання спільних нагальних проблем, які безпосередньо стосуються державотворчого процесу.

Отже, консолідація українського суспільства в умовах війни виступає елементом єдності, який спроможний цілісно виконати державотворче завдання, зберегти суверенітет та посилити ідею соборності.

Використані джерела:

1. Міхновський М. Самостійна Україна (із вступом проф. Володимира Шаяна). Лондон: Бібліотека і музей ім. Т. Шевченка в Лондоні, 1967. 34 с.
2. Соціологічна група «Рейтинг»: Четверте загальнонаціональне опитування українців в умовах війни (12-13 березня 2022) Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/chetvertyy_obschenacionalnyy_opros_ukraincev_v_usloviyah_voyny_12-13_marta_2022_goda.html
3. Жужа Л. О. Модифікація функцій громадянського суспільства під впливом Антитерористичної операції в Україні. Сучасне Суспільство: Політичні Науки, Соціологічні Науки, Культурологічні Науки, 2016. 1(11), С. 77–87.

Костянтин БРАТКО,
*канд. філос. наук, доцент,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ACTUS SECUNDUS «РУССКОГО МИРА»

В доленосні історичні часи на поверхні життєвого плину з'являються основоположні глибинні смисли, що зазвичай ховаються за мерехтінням буденності. Неприховано і владно вони розпочинають перебудову наявного та усталеного, окреслюють контури нових історичних реалій.

Разом з тим, настає час «першої філософії», яка відчуває безпосередню поцейбічну присутність смислів та звернену до нас вимогу усвідомити суть історичного звершення. Гранично абстрактні категорії і концептуальні конструкції метафізики наповнюються конкретним змістом, перетворюються на

інструменти феноменологічної дескрипції і у такому вигляді долучаються до цілепокладань людської діяльності, стверджуючи таким чином сократівське «знати і бути – це те ж саме».

Російсько-українська війна є таким часом.

На нашу думку, військове вторгнення в Україну стало своєрідним початком *actus secundus*, у якому відбувається сутнісне самовиконання «руського міра», коли він покладає свою «щойність» в модусі актуального розгортання. Своєрідність цього акта полягає у його, так би мовити, фокусуючій функціональності, тобто здатності синтезувати усі відомі прояви цього «міра», а також виявляти і залучати до синтезу ті, що дотепер належали до його можливостей. Інакше кажучи, у війні його сутність виявляється із граничною очевидністю, цілком та повністю, не залишаючи нічого за межами. Ця гранично відверта присутність вже не потребує ідеологічних та пропагандистських шат. Її дискурс прямо і відверто визначає мету та зміст актуальної дії. Не дивно, що відверто ксенофобські і нацистські наративи, які раніше лунали переважно на політичному та експертному маргінезі, сьогодні виголошуються офіційним агітпропом та політичним істеблішментом. Без

огляду на цілком очевидні історичні конотації говориться про «остаточне вирішення українського питання», «денацифікацію», «деукраїнізацію», необхідність знищення декількох мільйонів українців і т. ін.

Феномен ксенофобії, представлений в єдності практичної та ідейної складових, заслуговує на особливу увагу. Доведена до біологічного відторгнення ненависть до іншого є чи не найпереконливішим проявом специфіки *actus secundus* «руського міра» *in concreto*. Він визначає відношення до іншого, на якого простягається дія і без присутності якого вона попросту неможлива. Адже, як відомо, самовиконання суцього можливо лише у відношенні до «... "іншої" дійсності буття, яка, однак, покладається як «власне» здійснення... У цьому сенсі дія є самовиконанням, самоздійсненням в іншому або завдяки іншому. ...в дії суще відносячи себе до іншого і виділяючи себе з іншого покладає самого себе у нову сутнісно визначену дійсність» [1].

Разом з тим слід зважати на те, що інше, яке підлягає такому впливу так само є динамічним і активним суб'єктом власного самоздійснення. Зовнішню дію воно приймає у власну дію, а отже необхідно реагує і у різний спосіб протидіє їй. Але при цьому його реактивність конструктивна, адже вона робить можливим і забезпечує, сутнісне здійснення суб'єкта зовнішнього впливу. «Вплив стає цілком дієвим лише в силу активної реакції того, що сприймає дію» [1]. У такий спосіб суцї підносяться до вищого сутнісного самовиконання. Тобто має місце кореляція, взаємозв'язок дій, у якому залучені до нього суб'єкти забезпечують саморозвиток одне одного, взаємозбагачуються і зрештою навзаєм гарантують актуальне існування одне одного.

Виникає питання. Чи спроможні практика та ідеологія «руського міра» забезпечити саме таку взаємодію? Напевно ні. Адже цей «мір» прагне знищення суб'єктності України як держави і українства як такого. При цьому він навряд чи усвідомлює, що тим самим знищує необхідні умови власного розвитку та існування. Не буде іншого, що самовиконується, не буде і власного самовиконання. Про масштаби та глибину неусвідомлення цих обставин свідчить позамежно пихатий і водночас нікчемно комічний вислів очільника «руського міра» щодо кордонів росії, які буцїмто ніде не закінчуються. Однак зважаючи на те, що вимовлені тут змісти є цілком серйозними, до кінця додуманими доктринальними висновками і, разом з тим, дієвопрактичними настановами, можна впевнено висновувати, що у глибинах прихованих, неусвідомлених інтенцій «руського міра», які зрештою визначають його долю, закладена спрямованість до самознищення.

Використані джерела:

1. Корет Эмерих. Бытие и действие [Электронный ресурс]. Основы метафизики. URL: <http://psylib.org.ua/books/koret01/index.htm>

Маріанна ОСТРЕНКО,
студентка 4 курсу факультету іноземних мов,
Оксана Петінова,
професор кафедри філософії, соціології та МСКД
Університет Ушинського, м. Одеса

ВІЙНА ТА РУСОФОБІЯ

(на прикладі проведеного навчального соціологічного дослідження)

На жаль, сьогодні Україна згадала увесь жах слова «війна» після початку повномасштабного військового вторгнення росії на територію України. Після 24 лютого життя та судьби мільйонів українців було зруйновано. У перші дні українські медійні особи, блогери, спікери ще намагалися наладити зв'язок з народом країн агресорів (якщо ми будемо враховувати і Білорусь), але почути нас змогли лише північні сусіди, що ми могли побачити в активній та адекватній підтримці у соцмережах, диверсійно-партизанському русі, прихованій підтримці народу, після якої можна чітко відокремити поняття «народ» та «влада». Зараз в інфопросторі все більше і більше набирає популярності термін «русофобія». Але чому ж, разом з ним, не виникає «білорусофобія»? Яка причина такого однобокого ставлення українців до своїх нападників? Чи існує ця русофобія взагалі? Звідки вона взялась? Яке ж актуальне ставлення народу України до росіян? Яким воно залишиться? На ці питання ми шукали відповідь шляхом проведення навчального соціологічного дослідження в рамках вивчення дисципліни «Соціологія».

Як окреме явище русофобія з'явилась у ХІХ сторіччі та поширилась на території Європи. Основними його рисами виділяють: як більш нейтральну – критику росії, її населення, політики та дій на світовій арені, так і більш радикальні прояви: заперечення права існування росії як держави, цькування росіян, вираження неприкритої неприязні та ненависті в їх бік, насильницькі прояви. В Україні тема русофобії почала активно підійматись після анексії Криму РФ у 2014 році, а свого піку набула після початку повномасштабної війни та геноциду українського населення після 24 лютого 2022 року. Історично явище русофобії стало дуже зручним пропагандистським інструментом, яким росія завжди могла заперечувати будь-яку критику в свою сторону. Україну довгий час звинувачували в антиросійських настроях, які були нав'язані антиросійською політикою Заходу, що націлена на «руйнування руського миру та розділення братських народів». Досить важко відокремити, де закінчуються пропагандистські байки про поганий Захід, а де починається окрема, незалежна та суверенна країна, яка відмовилась від проросійського курсу та обрала свій власний шлях розвитку.

Анкетування проводилося серед жителів України. У дослідженні брали участь респонденти (студенти ЗВО) віком від 18 до 26 років. На підставах проведеного опитування та аналізу емпіричних даних ми дійшли таких висновків щодо гіпотез дослідження: рівень русофобії в українському суспільстві на помірному рівні (61%), багато респондентів нейтрально ставляться до російської мови, але мають більш негативне ставлення до росіян. Абсолютна більшість опитаних ненавидять російську владу (97%). Гіпотеза щодо заперечення теорії «братніх народів» виявилась правильною, абсолютна більшість не вважає українців та росіян близькими народами, а росію своєю братньою державою. Ніхто з респондентів не погодився б переїхати до росії. Серед респондентів переважає гордість за свою національність, а Україну вони вважають незалежною та суверенною державою.

Більшість респондентів дали чітку відповідь, що пишаються тим фактом, що вони є українцями (88 %). Запитання про ставлення до російськомовних людей показало, що для більшості мова не є вирішальним фактором, що дозволяє зробити висновки, що російськомовне населення не піддається цькуванню на території України (70,6 %). А також ми можемо побачити, що люди, які раніше розмовляли російською у побуті, зараз вирішили українізуватись (17,6 %). Переважна більшість респондентів (79,4 %) не хотіли б бачити російську мову як другу державну в Україні. Через агресію росії щодо України, більшість респондентів не вважають Україну та рф братніми державами (88,2 %). На питання про доречність цькування росіян більшість відповіли, що для більшості того населення ненависть та цькування є мало того, що потрібною, а ще й недостатньою. В популярній соціальній мережі Twitter став поширеним вислів «нашої русофобії (все ще) недостатньо». Можемо зустріти відповіді, що виправдовують росіян через автократію при владі та їх неспроможності щось дійсно змінити, засуджували цькування адекватних людей, а також відповіді, що росіяни підтримують українців. Можемо простежити досить позитивну оцінку української влади, що в більшості своїй охоплює саме діяльність нинішнього Президента України Володимира Зеленського та його команди (65 %).

На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки: явище русофобії наразі укоренилося в українському суспільстві, у першу чергу, саме через дії самої російської федерації; більшість українців мають негативне ставлення до росіян та їхньої влади. Вочевидь, що навіть після нашої Перемоги, довго не буде йти мови про дружбу між нашими народами, але залишаються українці, які можуть проявити співчуття до громадян рф, співчувати «адекватному населенню».

Олександр МАРТИНОВ,
*студент 3 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

АРХЕТИП ВІЙНИ ЯК ОЗНАКА КОНСОЛІДАЦІЇ

Війни, революції, суспільні кризи зазвичай активізують механізми консолідації суспільства. Пов'язано це з архетипами – прообразами, універсальними, вродженими психічними структурами, які визначають мислення та діяльність людей на колективному, неусвідомленому рівні. В архаїчний час найоптимальнішим способом вижити було об'єднання в спільноти задля спільного захисту та розвитку суспільства. Суспільну консолідацію можна диференціювати на авторитарну, коли люди шукають в особі конкретної постаті порятунку й відновлення справедливості, та демократичну, де немає центральної персони, а є суспільство та його інтереси. Зауважимо щодо двох видів архетипів: наступального та визвольного. До авторитарно орієнтованого типу консолідації можна віднести німецьке суспільство після поразки в 1919 році в Першій світовій війні, коли німецький народ повірив в те, що Гітлер може повернути колишню могутність Німеччини. Риторика диктатора була спрямована на повернення несправедливо відібраних територій після Версальського договору та порятунку фольксдойче (німецьких національних меншин в країнах Європи). Харизматичність лідера, реваншизм, ідея визвольного руху, символіка та націоналізація суспільства (що переросла в шовінізм) і, звісно, правильне використання архетипу війни – це те, що об'єднало німецьке суспільство навколо авторитарного лідера, якого тривалий час навіть не сприймало, називаючи «Австрійським вискочкою». Схожа ситуація відбулася і в Росії. У 2020–2021 роках з посиленою інтенсивністю проходили опозиційні мітинги, а рейтинг підтримки президента падав, але під час повномасштабної війни з Україною рейтинг підтримки дій російської влади помітно виріс.

Україна сформувала свій власний архетип війни, століттями знаходячись в стані перманентної, територіальної, культурної та військової експансії інших держав: королівства Польського, Великого князівства Литовського, Кримського ханства, Московського царства, Угорщини, Молдови та Османської імперії. В українському суспільстві превалювали ідеї незалежності та етатизму, робилися спроби усунення впливу зовнішнього диктату: 1648–1657 роки – визвольна війна під приводом Богдана Хмельницького; 1917–1921 – українська революція. Наведемо слова Джохара Дудаєва, колишнього президента

Чеченської Республіки Ічкерія, яка також піддалася інтервенції Росії: «Найбільша помилка – це знехтувати українцями. Уважати українців слабкими. Образити українців... Українці ніколи не бувають такими слабкими, як вам здається... Українці повернуться і повернуть своє» [1]. Важливим моментом суспільної консолідації під час зовнішньої загрози є фокус на символіці та націоналізація суспільства, адже у суспільствах, що переживають період стабільності, фіксується спад ролі національних ідей та рухів, більша тяга до космополітизму та зменшена роль символіки. Україна після 1991 року переживала стан такої стагнації в національному питанні, вважалося, що остання битва виграна. Тривалий час суспільство було фрагментоване, істеблішмент переважно був «політичним болотом», а громадяни активно підтримували проросійські партії, навіть після подій 2014 року. Але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Сході України сильно вплинули на суспільство, політично мобілізували громадян та запустили процес національної самоідентифікації, який до цього знаходився переважно в стані анабіозу. Повномасштабна війна, що почалася 24 лютого 2022 року, активізувала власне український архетип війни, який консолідував суспільство до небаченого, за останній час, рівня. Зацікавленість громадян політикою, як і підтримка політичної та військової еліти пішла вгору, сильно зросла підтримка президента (за даними соціологічної групи «Рейтинг», з моменту повномасштабного вторгнення, перевищує 90%), волонтерство, а також громадянське суспільство досягли високого рівня. Українські телеканали та радіостанції утворили медійний конгломерат під назвою – телемарафон «Єдині новини» для безперервного та безперебійного висвітлення подій. Про активізацію архетипу можна судити й у контексті російського суспільства. Важливо звернути увагу, що Російська Федерація часто використовувала війну для об'єднання суспільства навколо ідеї зовнішнього ворога, щоб змістити ракурс з власних внутрішньополітичних проблем і підняти рейтинг президента шляхом переможної війни. Також російська пропаганда позмінно використовує архетипи гетерогенності та гомогенності, на які наголошував ще Платон: «Отже, якщо елліни б'ються з варварами, а варвари – з еллінами, то скажемо, що вони ведуть війну, що вони вороги за своєю природою і що такі ворожі взаємини слід називати війною. Коли ж елліни з еллінами вдаються до чогось подібного, можна сказати, що вони з природи друзі, але Еллада переживає хворобу, і вона охоплена міжусобицями, і таку ворожнечу слід називати громадянською війною» [2, с. 164].

Тобто, з одного боку, легітимізуються антигуманні, протиправні дії стосовно варварів, образ який Росія осучаснила і застосовує у відношенні до

українців, а, з іншого, присутня риторика про те, що росіяни та українці один етнос і що варто лише змістити політичну верхівку і українці повернуться до Росії. Але архетип війни в російському суспільстві активізований номінально, адже для означення зброєного конфлікту використовується евфемізм «спеціальна військова операція»; війна відбувається не на території Російської Федерації, а також ґрунтується не на визвольних засадах, і, з огляду на це, суспільство політично і морально мобілізовано виключно сугестивними методами, а отже консолідація опирається переважно на пропаганду.

Використані джерела:

1. Руденко І. У мережі згадали вислів Джохара Дудаєва про українців: «Вони повернуть своє». Politeka. URL: <https://kharkov.politeka.net/uk/281437-v-seti-vspomnili-vyskazyvanie-dzhohara-dudaeva-ob-ukraincah-oni-vernut-svoe>.
2. Платон. Держава / [пер. з давньогр. та комент. Д. Коваль]. Київ: Основи, 2000. 355 с.

Мікаель САЛІХ,
*магістр з філософії,
м. Черкаси*

РЕЛІГІЙНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

У світлі екзистенційної загрози, перед якою постало українське суспільство, релігійна свідомість активно трансформується відповідно до потреб. Часу на пошуки немає, коли потрібна духовна допомога «тут і зараз».

Можна виділити три основні пласти, які складають свідомість українського суспільства:

- 1 – традиційний (міфологічно-язичницька основа);
- 2 – християнський (православна традиція);
- 3 – модерний (радянська модернізація, перехід до постіндустріального суспільства).

Україна вважається християнською країною, де 62,3% населення відносить себе до православ'я, а християнство залишається основною релігією. При цьому значна кількість є номінальними віруючими, які характеризуються відносністю віри, низьким рівнем знання та слідуванням приписів релігії [1]. Це сприяє свободі у формах релігійності та уявленнях.

В умовах конфлікту прослідковується ігнорування християнських цінностей, які зберігають своє праксіологічне значення переважно в спільнотах

віруючих. Тим не менше, християнські образи (Богородиці, янголів, православних святих) мають широке поширення і знаходять своє розкриття в сучасній творчості.

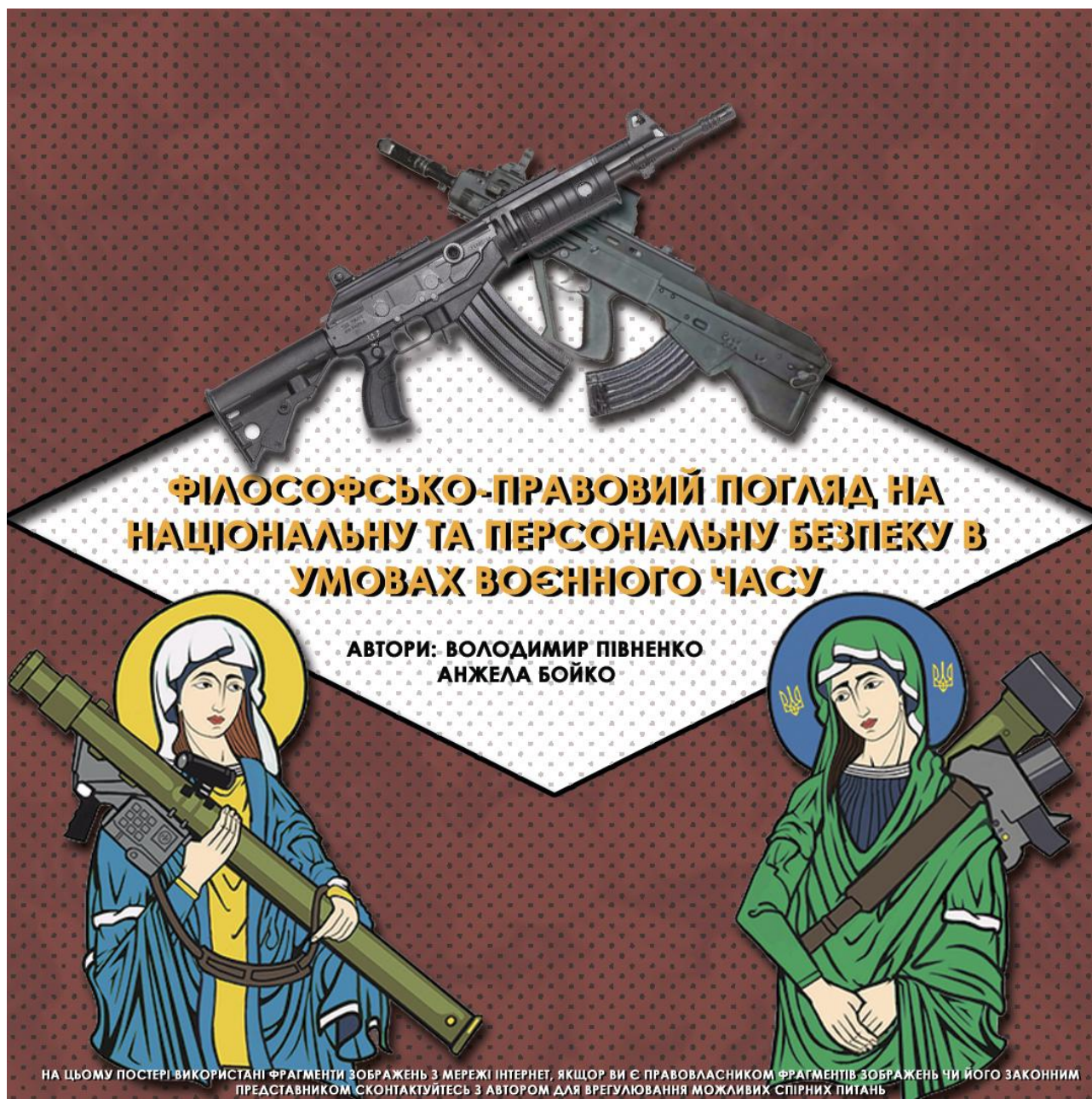
Окремої уваги заслуговує зростаюча популярність оккультних практик (прогнози тарологів, астрологів), елементів слов'янської міфології (воїн-вовкулаки, мольфари, мавки, солярна символіка, перфоманси скривавлених жінок), апеляцій до слов'янського язичницького пантеону, що свідчить про зсув і змішування пластів свідомості. Релігійна свідомість набуває підкреслено синкретичного характеру.

На нашу думку, причини цього полягають в наступному. Історично православ'я зберігалось у практиці українського народу, який не спирався на адміністративний апарат православної церкви, яка так і не зайняла монопольного положення і не викорінила до кінця поганські елементи. Радянський модернізаційний проєкт був невдалий і незавершений, тому, окрім урбанізації та високих формальних показників освіченості населення, не досяг успіхів у повній трансформації свідомості та світогляду українського суспільства. Основними носіями модерну є жителі міст (промислові та офісні працівники, інтелігенція). Перепоною до закріплення модерної свідомості стала швидка урбанізація. Переважна більшість жителів українських міст – містяни в першому та другому поколінні. Це зумовило слабкість міської культури, яка не може протистояти сильній традиції села. Внаслідок цього, суспільство зберегло домінацію традиційної ментальності. Радянська модернізація боролась з організованою релігією, знімаючи християнський пласт свідомості, не зачіпаючи етноязичницької основи. Проте надійно насадити атеїстичний та світський проєкт їй не вдалось.

Недостатня християнізація та незавершений модерний проєкт сприяли збереженню та закріпленню традиційної народної релігійності та культури, яка зараз переживає своєрідний ренесанс. Потреба в духовній підтримці, практиках, що дають ефект заспокоєння, методах ілюзорного впливу на майбутнє та збереження контролю реальності, ціннісних орієнтирах та яскравих народних образах зумовили стихійну поганізацію, пластичність та синкретичність поточної релігійної свідомості. Варто зазначити, що творення національних образів та міфів найчастіше відбуваються в часи вітальної загрози суспільству та тісно пов'язане з укріпленням республіканського ідеалу, що рідко обмежується однією релігійною традицією, і в цьому українське суспільство робить крок вперед у розбудові своєї національної самосвідомості.

Використані джерела:

1. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: Тенденції 2000–2020 рр. (інформаційні матеріали) [Електронний ресурс]. Разумков Центр. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf

Володимир ПІВНЕНКО,
аспірант, викладач кафедри філософських і політичних наук,
Анжела БОЙКО,
д-р філос. наук, професор,
Черкаський державний технологічний університет

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД НА НАЦІОНАЛЬНУ ТА ПЕРСОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Досить часто національну безпеку розглядають окремо від персональної. Така модель, в кінцевому результаті, призводить до того, що людина не сприймається складовою частиною національного утворення, а як наслідок – долю та можливість до існування людини не пов'язують із можливістю до існування окремої нації. На нашу точку, зору ця модель є хибною.

Беручи до уваги, що нація – це сукупність людей, яких пов'язує спільне минуле та деякі інші об'єднувальні фактори, як то мова, віра, традиції, цінності можна зробити цілком обґрунтований висновок, що нація без людей не може існувати. Звідси з'являється й інше питання: чи впливає саме усвідомлення персональної безпеки на національну безпеку як таку?

На це питання ми можемо, без перебільшення, відповісти ствердно, адже Указом Президента України №392/2020 від 14.09.2020 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 «Про Стратегію національної безпеки України». Ця Стратегія має назву «Безпека людини – безпека країни». Згідно з цим актом, до національної безпеки, зокрема, відносяться: людський розвиток, воєнна безпека, громадська безпека та цивільний захист, економічна, енергетична, екологічна, інформаційна, продовольча безпека тощо.

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що людина – це і є ядро, навколо якого формуються інші складові можливості існування соціуму. Не менш важливим є те, що, в принципі, будь-який нормативно-правовий акт може бути прийнятим виключно тоді, коли на нього: а) є запит суспільства; б) він достатньо легітимізований у свідомості переважної частини населення, яка може мати вплив на суспільно-політичні процеси, тобто частини населення, яка своїми діями впливає на такі.

Що у першому, що у другому випадку формування тих чи інших бачень та усвідомлень пов'язано із самим прагненням до певної кінцевої цілі. Попри романтизовані уявлення про націю, а відповідно і державу, ми більше схилиємось до думки, що держава – це більш прагматичне утворення, яке

пов'язане не скільки з можливістю адекватного суспільного виробництва благ та їх розподілу, а скільки з самою здатністю до комфортного здійснення таких дій. Тобто, можна сказати, що нація, попри наявність інших факторів, є утворенням, для якого існують спільні цінності.

Власне спільні цінності і створюють уявлення про те, що є допустимим, а відповідно і легітимізованим, а що таким не є. Серед усього різновиду можливих цінностей, притаманних світові, ми хотіли б виділити дві основні: цінності свободи та цінності традицій.

З одного боку, такі цінності в окремих питаннях можуть суперечити одна одній, проте, хоч і відмінні деталями, але в досягненні кінцевої цілі обидві ці групи цінностей є спільними у поглядах на безпеку. Здатність як до безпечного існування, так і захисту свого права на таке і є ґрунтом, на якому можуть існувати що одні, що інші цінності.

Власне, попри неоднорідність бачення населення України щодо різних деталей, пов'язаних із безпекою, зокрема в питанні права на використання цивільної зброї, кінцева ціль – захист власного способу життя та цінностей, притаманних для нашої держави, є спільними. Це досить сильно репрезентовано з початку повномасштабної війни. Попри відмінність у політичних поглядах, баченнях щодо різних деталей (права на купівлю-продаж стрілецької зброї, її використання, формування озброєних підрозділів цивільних людей тощо) для українців, незалежно від їх мовної, релігійної, етнічної, сексуальної, гендерної чи будь-якої іншої належності вирішальним все ж є питання можливості жити саме так, як звично та хочеться конкретній людині.

Звідси можна зробити висновок, що попри трагічність всіх наслідків, пов'язаних із війною, вона стала певним стресовим фактором, який прискорив об'єднання людей як нації навколо цінності безпеки. Усі можливі відмінності стали не настільки важливими, коли мова почала стосуватись захисту – як права на існування, так і права на самовизначення.

Відповідно, можемо припустити, що об'єднувальним фактором для України є не скільки мова, віра чи інші традиціоналістські цінності, скільки прагнення до безпеки та свободи. А як так, то і спільного в українців зараз в рази більше, ніж у будь-якого іншого державного чи національного утворення.

Використані джерела:

1. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

Ігор СИНЬОГУБ,
*аспірант кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет*

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ РОЗУМІННЯ БЕЗПЕКИ

Безпека є особливим предметом осмислення для політичної філософії. Поняття, яке має сильний емпіричний прояв, потребує філософської рефлексії.

Безпека є *онтологічної характеристикою* буття суспільства. В певному розумінні можна говорити, що безпека є умовою буття. Безпека розуміється саме як об'єктивна реальність для буття суспільства чи особистості. Водночас діалектичність поняття безпеки може розумітися як безпека одного є небезпекою для іншого. Саме це і є запорукою суспільного розвитку.

Разом з тим, Г. П. Ситник доцільно зазначає, що «в об'єктивному сенсі забезпечення безпеки може мати небезпечний характер. Це означає, що в контексті вивчення умов виживання (прогресивного розвитку) держави, суспільства та окремого індивіда необхідно розрізняти безпеку в природній визначеності від безпеки в суб'єктній визначеності» [1].

Безпека саме в онтологічному розумінні несе на собі виключно соціальне навантаження, адже прагнення до інтеграції та унормування спільного існування є базовою характеристикою безпеки. Безпека є таким поняттям, що має подвійне тлумачення – безпека як спільність і спільність як умова безпеки. Безпека і постає феноменом в її онтологічному розумінні як можливість збереження як спільності, так і окремого представника такої спільності.

Гносеологічне розуміння безпеки визначається своєрідною специфікою її розуміння і дослідження. Пізнання безпеки має за свою основу чуттєвий досвід, емпіричні та раціональні методи дослідження. В розумінні безпеки надзвичайно важливим є фактор знань і можливість їх акумулювання та передачі. Важливість знань для розуміння безпеки може натикатися на різність оцінки їх важливості, що пов'язано з тим, що сама безпека немає спільного підґрунтя для оцінювання. Переважна більшість підстав для оцінювання тлумачиться в контексті, що безпека – є відсутність небезпеки. Стан абсолютної безпеки видається доволі штучним і неможливим.

Філософська рефлексія поняття безпека не може обійти увагою аксіологічний вимір. Безпека є універсальною, базовою, загальнолюдською цінністю. Безпека як цінність є запорукою соціального досвіду, сталого та гармонійного розвитку. Усвідомлення безпеки як цінності надають людині свободу вибору. Усвідомлення безпека як цінності дозволяє формувати бачення розвитку суспільства з усвідомленням потенційних загроз, що, в свою чергу,

надасть суспільству фундаментальної стійкості. Безпека як цінність, на наш погляд, підкреслює подвійну природу цього феномену – суспільний та соціальний вимір.

Отже, поняття «безпека» має пройти філософське усвідомлення в контексті втрати безпеки через війну в Україні, що дозволить поступово сформувати базисний фундамент для подальшого прогресивного розвитку.

Використані джерела:

1. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. С. 28.

Нищівний вплив війни на екологію

Автор
Горьовий Олег

Олег ГОРЬОВИЙ,
*студент 1 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

НИЩІВНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКОЛОГІЮ

Як ніколи зараз для нас ця тема актуальна і досить гостра. За великим рахунком, кожен постріл – чи то з гвинтівки, кулемета, танку, артилерії, будь який рух техніки на суші, воді чи у повітрі – все це шкідливі викиди продуктів горіння у атмосферу. Однією із загроз є забруднення морів, річок і інших водойм. Неабиякого впливу завдають потоплені морські судна – найяскравіший приклад крейсер «Москва» і знищена військова техніка яка намагалася переправитися через ту чи іншу річку, прикладом є розбита техніка, яка намагалася форсувати Сіверський Донець. Не треба забувати про забруднення ґрунтів. Забруднення, яке може відбуватися у разі витоку паливно-мастильних матеріалів, а також різними нездетонованими пристроями і різноманітними боєприпасами. Пам'ятаємо про можливі наслідки обстрілів позицій чи техніки противника, а також влучання у стратегічні підприємства чи газопроводи. Ще одним із нищівних впливів на екологію є випилювання деревини у військових цілях, а саме – будівництво бліндажів, укріплень, позицій, інших інженерних споруд, для потреб маскуванню, перекриття шляхів, приготування їжі, а також для обігріву, для збільшення видимості, покращення логістики. Наочним прикладом для цього є в'їзд до будь-якого міста. Ми можемо бачити і способи маскуванню сосновими гілками, і перекриття доріг, інженерні споруди, «буржуйки» для опалення чи підігріву їжі, укріплення позицій наших військових, які на схилах поспилювали дерева для більшої і кращої видимості. І, звісно ж, хімічна небезпека, хімічна зброя, яка використовувалася і використовується проти українців, і ті наслідки, до яких вона може призвести. Все це змушує нас замислитися про можливості знищення всього живого в певному радіусі її використання. Думати треба і про біологічну загрозу, а саме критичну епідеміологічну ситуацію, яка може статися, а можливо і вже сталася в Україні. І найбільша небезпека, яка існує і існувала під час цих майже трьох місяців повномасштабного вторгнення – атомна небезпека, яка лякає все людство сьогодні.

Ілля ГРИЗУНОВ,
*студент 1 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЛЮДИНУ

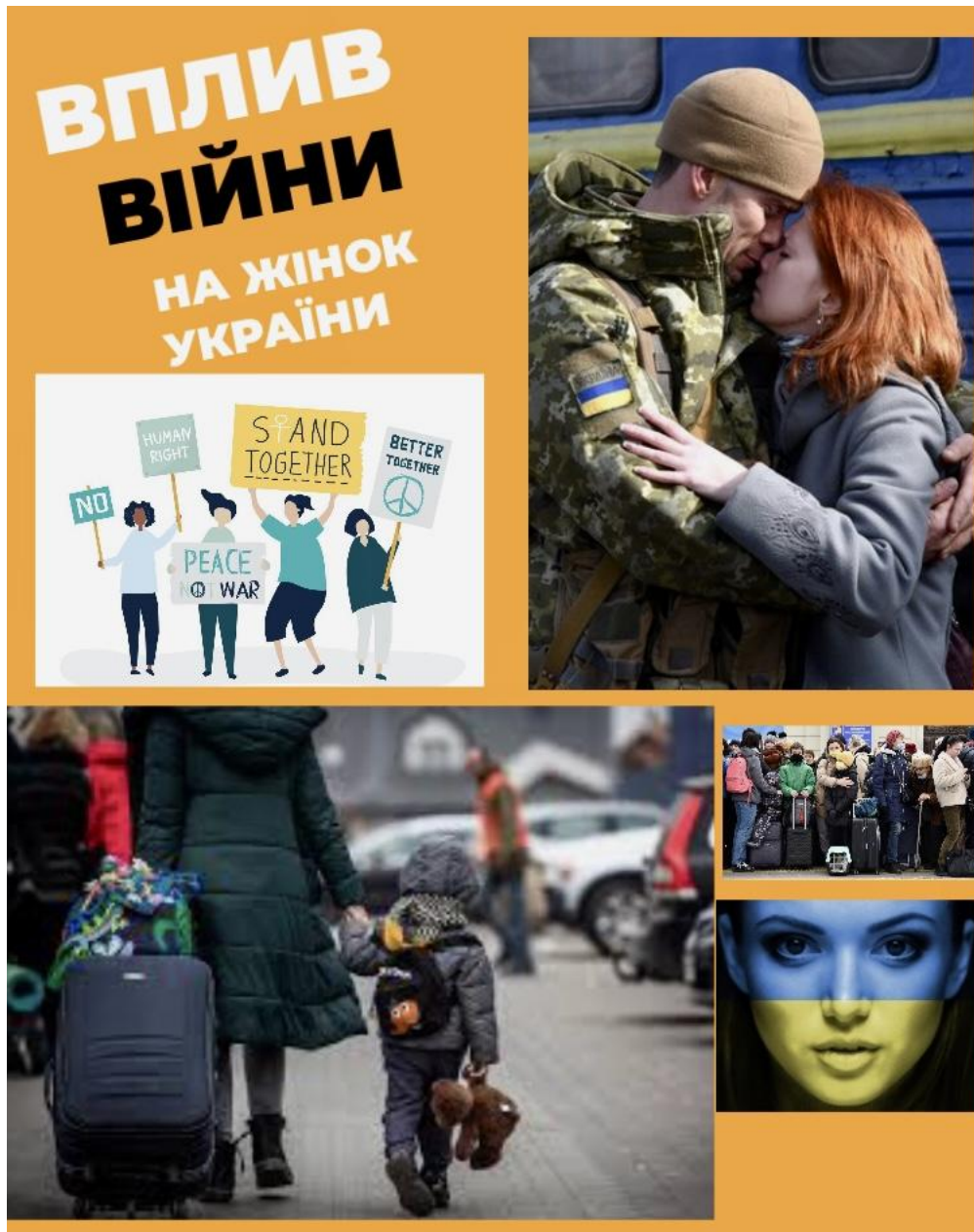
У цьому дослідженні автор намагається з'ясувати, як війна впливає на людину, її емоційний стан. З якими проблемами людина перетинається та що вона відчуває. Чи можна полегшити свої страждання та знайти зону комфорту в такій ситуації? Було опитано 457 респондентів з різних кутків України. Серед

них 65% чоловіки та 35% жінки. Більша частина опитуваних були віком від 16-21 років (65%), 21-25 років (23%) та 26+ (12%). Першим запитанням було: «Як змінився ваш емоційний стан з початку війни?». Більша частина (66%) відповіла, що їх емоційний стан пов'язаний з подіями на фронті, тому кожна поразку, смерть та трагедію люди відчують як свою особисту втрату, що напряму впливає на їхні почуття. Також 15% відповіли, що – змінився категорично в гіршу сторону. У другому запитанні ми з'ясовували, що роблять люди аби відволіктись та заспокоїти себе, зайти в зону комфорту. Серед відповідей з великим відривом лідирує варіант «музика/кіно/творчість/ігри/прогулянки» (385 голосів). Відповіді «Праця» та «Навчання» теж є популярними, маючи майже однакову кількість голосів (193/177). Також неможливо не зазначити значну частку людей, що займаються волонтерством (108). Зауважимо, що кожен респондент мав право відмітити кілька варіантів. У запитанні під номером три запитується: «Чи лякає вас звук сирен? 40% дали відповідь, що їх лякає не звук сирен а те, що вони попереджують. 39% – що сирена їх лякала лише на початку, зараз вона не викликає емоцій. Та 14% відповіли, що звук сирени викликає тривогу та стрес. У відповідях на четверте запитання ми дізнаємося, що відчують люди, коли бачать українську важку техніку. Більша частина (58%) відчують повагу, надію та безпеку, коли бачать її. А значна частка (26%) не бачили її. Лише 6% відчують небезпеку, знаходячись поряд із технікою.

П'яте запитання: *Чи будете ви плани на щось, що зробите після перемоги?* 52% респондентів відповіли, що будують, адже це дає впевненість у майбутньому; 26% – що не будують довгострокові плани, адже не впевнені, чи зможуть їх реалізувати. 22% – відповіли, що не планують нічого, адже кожен день ситуація змінюється. В цілому ми можемо сказати, що люди почати адаптуватися до умов нової реальності, де війна йде вже третій місяць, коли ваші буденні турботи перетинаються наслідками війни. Людині потрібен відпочинок, аби мати силу, коли боротьба йде на виснаження.

Використані джерела:

1. Результати опитування. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/14_1D-sM__VBozXCctgP1CF-GvXxZfBvLyxz9ep5Ej4k/edit?resourcekey#gid=235902381 (дата звернення: 16.05.2022).

Анна БАХМАЧ,
*аспірантка, викладачка кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЖІНОК УКРАЇНИ

Війна серйозно вплинула на соціальну згуртованість, безпеку громади та стійкість місцевих громад, особливо на жінок та дівчат. Сьогодні у Збройних силах України служать 55 тисяч жінок. З них понад три тисячі – офіцерки, 70 – полковники, а от жінки-генерала в Україні не було і поки що немає. Загалом 22,4% українського війська – жінки.

Жінки та діти продовжують стикатися з величезними труднощами в умовах похмурої реальності війни. Відсутність доступу до соціальних послуг, у тому числі шкіл, та напружені ресурси громади збільшили тягар опіки місцевих жінок, які відповідають за догляд за дітьми, інвалідами та членами сімей похилого віку.

На нашу думку, різнопланованість існуючих підходів вирішення складних умов життя є актуальними в сучасних умовах життя.

Правозахисні організації спостерігали за впливом війни в Україні на жінок і дітей країни з початку конфлікту наприкінці лютого. Гендерний аналіз, організований організацією ООН, що займається глобальною гендерною рівністю, зосередженою на подоланні глобальної бідності жінок і дівчат, було опубліковано 4 травня 2022 року.

У партнерстві з Міжнародною організацією з міграції були проведені поточні опитування щодо моделей переміщення, потреб і намірів українських біженців і громадян третіх країн; зокрема було проведено 1777 інтерв'ю. Станом на 25 березня, за даними ОСНА, понад 10 мільйонів людей були вимушено переміщені через війну в Україні, 90% – жінки та діти.

Незважаючи на численні проблеми зі збиранням даних під час конфлікту, «ООН-Жінки» невпинно працює з партнерами, щоб зібрати, проаналізувати та поширити дані, аби проілюструвати різний і непропорційний вплив російського вторгнення в Україну на жінок і дівчат.

Відповідно до звіту, разом із цим переміщенням виникають підвищені ризики безпеки. Випадки гендерного насильства зростають, і кожна п'ята опитана жінка вказала, що пошук безпечного притулку є головним пріоритетом. Жінки та діти, які були змушені втекти, часто покладаються на наспіх відкриті та неперевірені джерела притулку, багато з яких переповнені та не забезпечені ресурсами. Члени Підрозділу громадянського суспільства ООН повідомили про погану гігієну, нестачу основних засобів та проблеми безпеки в багатьох притулках.

Оскільки поточна криза продовжує розгортатися по всій країні, економічні наслідки зменшуються за гендерною ознакою. Опитування, яке цитується у звіті, яке проводилося з 24 березня по 1 квітня, показало, що 18% жінок-переміщених осіб повідомляли про місячний дохід сім'ї менше 5000 грн (еквівалент 165 доларів США) до початку війни і 65% після війни. Для респондентів-чоловіків це становило 6% і 57% відповідно.

Для багатьох жінок робота, яку вони виконували до війни, більше не є вибором. Деякі з опитаних для звіту підкреслили непропорційний тягар, який

було покладено на жінок протягом останніх двох місяців, щоб виконувати волонтерську та неоплачувану роботу в проміжний період. Оскільки все більше лікарень, шкіл, дитячих закладів і центрів догляду за літніми закриваються або руйнуються, жінки заповнюють прогалини.

Оскільки жінки продовжують нести різні та додаткові тягарі війни, вони мають бути представлені на всіх платформах прийняття рішень щодо деескалації, запобігання конфліктам, пом'якшення наслідків та інших процесів у прагненні миру та безпеки для народу України та за її межами. Європарламентом підтверджено порушення прав жінок, спричинених війною росії проти України.

Проаналізувавши дану ситуацію, для покращення ситуації, ми виокремили такі пункти подолання цих проблем стосовно жінок та дітей:

- Необхідно забезпечити гуманітарну допомогу, яка відповідатиме потребам жінок, чоловіків, дівчат і хлопчиків, які перебувають у вразливих ситуаціях і з різних маргіналізованих груп, особливо літніх людей та людей з обмеженими можливостями.
- Підтримувати жіночі організації та організації з прав жінок, які беруть участь у реагуванні, шляхом надання фінансових ресурсів та посилення їх голосу на національних та міжнародних платформах.
- Розробити грошову допомогу для охоплення найбільш вразливих та груп ризику жінок, особливо на окупованих територіях, у районах активних бойових дій та у сільській місцевості.
- Заповнити прогалини в службах для реагування на гендерне насильство.

Отже, понад 2,3 мільйона біженців з України – переважна більшість – жінки та діти – втекли до сусідніх країн, а інші були переміщені всередині країни. Очікується, що ці цифри значно зростуть у міру продовження війни в Україні. Країни ЄС мають сприяти інтеграції жінок-біженок у приймаючих країнах, зокрема жінкам слід якомога швидше надати доступ до ринку праці. Для цього необхідно створити спеціальні програми і мовні курси, а також забезпечити доступ до послуг догляду за дітьми.

Використані джерела:

1. RAPID GENDER ANALYSIS OF UKRAINE 2022 UN Women and CARE International

Шолух 0.0

УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ

" 7, 15, 25 км до кордону пішки "

В ПОЛЬЩІ

"Допомога поляків українським
біженцям — захоплює"

"Важко за своєї безпеки, безпеки дітей
та чотиринадцяти друзів"

Олександра ШОЛУХ,
студентка 1 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет

УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ В ПОЛЬЩІ

Ця тема зараз є надзвичайно актуальною і важливою з огляду на те, як саме українці, що виїхали за кордон під час війни в Україні, відчують себе на новому місці, які інциденти виникали на їхньому шляху до Польщі, які вони мають плани на майбутнє. Спостерігалось критикування Польщі за її

обмеження щодо мігрантів і відношення до них. Вважаємо, що саме через вихідці з інших країн становлять це в ній незначну частину суспільства.

Польща є найбільш комфортною країною для багатьох людей, що зараз шукають прихисток від війни в Україні. Майже всі хто тікав від цієї війни – жінки. Спостерігати за цим вкрай важко, особливо коли бачиш це не через екран телефону, а на власні очі. Люди вимушені йти зі всіма своїми речами до кордону пішки, і виною цьому є перевізники. Були інциденти, які ставили під ризик безпеку людей. Відбувалися сутички між людьми і здійснювались бунти. Здавалось, що це ніколи не закінчиться...

Була потреба в медичній допомозі та допомозі спеціалістів, яку не завжди отримували. Розповім історію про собаку і її господарів, за якою я спостерігала. Спроби допомогти тварині не давали результат. Чому ж поблизу лікарень ніде немає ветеринарних клінік, коли вони так потрібні? Собаці краще не стає, господарі від неможливості нічим допомогти домашньому улюбленцю – плачуть. Це тільки тварина, я вже не говорю за дітей, які в дорозі потребували допомоги.

Жертви людей задля захисту себе і захисту дітей. Теплий та дружній прийом місцевих жителів. Волонтери, які активно допомагають в пошуку житла і безкоштовного транспорту. Поки волонтери зійняті, можна взяти їжу, воду чи теплий чай, щоб зігрітися. Громадяни Польщі, які мали змогу та бажання, надавали кімнати та квартири для українських сімей. Також є центри допомоги, де біженці з України можуть отримати одяг і предмети першої необхідності, маючи при собі паспорт та документ PESEL – один із найважливіших документів в Польщі. Завдяки йому людині можливо офіційно працевлаштуватися, поступити до польського державного університету безкоштовно. Можливо також оформити виплати і з'ясувати, в якому вони будуть розмірі та коли саме.

Через місяць після початку війни, з огляду на постійний наплив біженців, знайти помешкання навіть за гроші стало важким завданням. Аналогічно з роботою: зараз важче працевлаштуватися, адже потрібне знання польської мови. Незважаючи на все це, поляки дуже стараються допомагати українським біженцям. Наші люди відчують себе тут у безпеці. Кожна жінка, яка виїхала до Польщі, залишила в Україні свого сина, чоловіка, брата чи батька. Більшість планують повернутися на Батьківщину. Є й ті, хто планує надалі залишатися в Польщі і планувати там своє життя. В кожного плани різні, кожен вибирає те, що йому краще. В когось була мрія жити за кордоном, то вони чекали шанс, а хтось взагалі ніколи не планував емігрувати з України.

ТІКАЄМО ВІД ВІЙНИ, А НЕ ВІД БІДНОСТІ

ФАКТИЧНА К-ТЬ
ВПО

7,7
млн.

К-ТЬ ЗАЯВОК НА
СТАТУС ВПО

1,6
млн.

ЖІНОК ТА
ДІТЕЙ

78%

єПідтримка
ВПО

Дія

МИРОНЕНКО АЛЬБІНА

Володимир ПІВНЕНКО,
аспірант, викладач кафедри філософських і політичних наук,
Дмитро ГАРБАЗЕЙ,
доцент кафедри історії та права,
Черкаський державний технологічний університет

МЕДІАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є неабияким випробуванням для будь-якої сфери, що безпосередньо пов'язана з людською діяльністю. Є досить логічним те, що в умовах загальної напруженості кількість конфліктів, а як наслідок – і спорів між особами зростає. Вкрай важко і зберігати неупередженість, а, відповідно, і дотримуватись балансу при спробі вирішення тих чи інших спорів, зокрема у досудовому порядку. В переважній більшості випадків медіація й застосовувалась ще на етапі досудового врегулювання не скільки навіть самого спору, а конфлікту, який і спричинив виникнення такого спору.

Перед повномасштабним вторгненням досить часто велись дискусії щодо можливості застосування медіаційних процедур, зокрема, в карних справах. Наразі ж питання про можливість мирного врегулювання конфлікту в такій категорії справ хоч і існує, але при цьому має вираз, який орієнтований виключно на домовленість між сторонами конфлікту, яка ґрунтується на довірі та домовленості, що досить часто не виправдовує себе.

В цьому дослідженні більшу увагу ми приділимо саме медіаційним процесам, пов'язаним із трудовими, цивільними та господарськими справами. Зокрема після прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» частина медіаційних процедур у трудових справах втратила свою актуальність, що пов'язано як з можливістю застосування такого нововведення, як «призупинення дії трудового договору», так і призупинення дії, зокрема, ст. 43 Кодексу законів про працю.

Відповідно, можливість здійснювати заходи стягнення з працівника без належного балансу з точки зору відповідальності не є сприятливим як для атмосфери довіри між роботодавцем та працівником, так і з точки зору власне бажання знаходити певні точки дотику. Досить важливо зазначити, що навіть за максимально довірчих відносин між сторонами роботодавця та працівника можливе виникнення як конфліктів, так і спорів. В умовах нашої реальності, частіше за все, це пов'язано як із втратою необхідності у кваліфікаційній унікальності працівника, так і з втратою можливості забезпечувати належне заохочення та виплату винагороди такому працівнику.

Що в цивільних, що в господарських відносинах почали виникати ситуації, які пов'язані з відмовою від виконання взятих на себе сторонами зобов'язань. Часто такі ситуації пов'язані дійсно з об'єктивними факторами, як то втрата доходів, знищення підприємства, місця роботи однієї або обох із сторін, але ще частіше спори, пов'язані з невиконаннями зобов'язань, пов'язані або з небажанням виконувати свої зобов'язання, або з втратою довірчих відносин між сторонами.

Незалежно від сфери та категорії справ, які виникають у зв'язку з тим чи іншим дрібним або не дуже спором, тривалим або нетривалим конфліктом вся суть медіаційних процедур та медіації як такої, зводиться саме до бажання сторін врегулювати ту ситуацію, яка виникла.

Уявімо, що спір пов'язаний із зупиненням виплат працівнику якоїсь частини надбавок, але першопричини конфлікту можуть мати певні як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Коли питання полягає в об'єктивних причинах конфлікту, як то право приймати певні рішення чи зайняття якоїсь посади, то сторони конфлікту можуть бути більш зацікавленими в його розв'язанні, аби в подальшому, все ж, отримати максимальну вигоду для обох.

Коли питання полягає в суб'єктивних причинах конфлікту, то найчастіше, такі конфлікти виникають на ґрунті певних емоційно-психологічних факторів, як то особиста неприязнь, сексуальна зацікавленість однієї сторони до іншої тощо. У такому випадку вірогідність наявності самого бажання взаємовигідно вирішити конфліктну ситуацію досить сильно мінімізується.

Звертаючи увагу на підвищене психоемоційне напруження, яке наразі значно зросло чи не в кожного жителя України, а відповідно – і на проігноровані інтереси будь-якої із сторін тих чи інших конфліктів, можна констатувати, що здатність до врегулювання конфліктів шляхом медіації значно мінімізується.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що медіація як така – це спосіб врегулювання як спорів, так і конфліктів за допомогою третьої сторони (медіатора) за взаємної зацікавленості сторін. Саме добровільність медіації, яка ґрунтується на усвідомленні прагнення до здобуття більшої вигоди для обох сторін і робить її одночасно і привабливою, і безсенсовою для сторін. Власне, тут досить доречно буде зробити припущення, що медіацію, а відповідно – і її наслідки можна пов'язати з теорією ігор, зокрема, з тим, що в переважній більшості випадків т. зв. «в'язні» більше прагнуть до здобуття власної вигоди, але, беручи до уваги і інші психологічні теорії, зазначимо, що при прийнятті рішення: «бити чи домовлятись» «в'язні» все ж будуть ґрунтуватись на власній когніції.

Звідси слідує, що вивчена модель шукати компроміси та домовлятись ще до загострення конфлікту більше притаманна тим, хто мав позитивний досвід, пов'язаний із такими діями. Відповідно, медіація є пріоритетнішим інструментом для тих, хто мав позитивний досвід переговорів та мирного врегулювання спорів та конфліктів. Як так, то можна й зробити висновок, що війна може бути лише додатковим стресовим фактором, але значною мірою на прагнення шукати компроміси не впливає, якщо попередньо обидві сторони конфлікту були більш схильні до мирного врегулювання таких конфліктів.

Використані джерела:

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Кодекс законів про працю [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Бутовський В. Стратегічна невизначеність задач: як кодують ризик і корисність [Електронний ресурс]. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2020. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/18253>.

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Оксана ЗАХАРОВА,

д-р екон. наук, професор,

Черкаський державний технологічний університет

КОРІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОСВІТЯН

Протягом всього періоду незалежності вища освіта України перебуває у перманентних трансформаційних змінах, які поступово сформували її поточний вигляд. Суттєвий вплив на розвиток сучасної вищої освіти на різних етапах здійснювали історичні, соціокультурні, технологічні, економічні, демографічні, ринкові, інноваційні та політичні процеси, що в той чи інший момент відбувалися й домінували в країні. При цьому дія одних чинників сприяла позитивним й перспективним тенденціям розвитку вищої освіти, а дія інших призводила до скорочення її кількісних та якісних характеристик. Водночас детальному дослідженню впливу кожного чинника на життєдіяльність та конкурентоспроможність вищої освіти України науковці протягом всього періоду незалежності приділяли багато уваги, що є обґрунтованим через доведену ними наявність щільного прямого зв'язку між тенденціями розвитку вищої освіти та рівнем економічного розвитку країни. Тому вважаємо за доцільне у цій праці лише окреслити ті ключові виклики, з якими довелося зіткнутися вищій освіті України за останні тридцять років, щоб зрозуміти коріння тих ризиків і проблем, що гостро проявилися для освітян під час війни.

З початку формування в Україні системи вищої освіти, а цей процес триває вже п'яте століття, вища освіта мала ознаку елітарності, так як закладів, які її надавали, було небагато, тож отримати її могли лише найкращі з кращих, найобдарованіші та найталановитіші. Саме тому практично кожен із випускників українських університетів XVII–XIX ст. і сьогодні представляє собою гордість української науки, освіти, культури, медицини; це – відомі винахідники, підприємці, меценати.

Бурхливий розвиток соціально-економічних відносин в країні на початку XX ст. та висока потреба економіки країни у дипломованих фахівцях інженерно-технічних та гуманітарних професій дав поштовх для створення у найбільш промислово розвинених регіонах країни мережі політехнічних та педагогічних інститутів, що дозволило повною мірою забезпечити потреби зростаючої за умов індустріалізації економіки країни. Процедура вступу до

інститутів складалася у жорсткому конкурсному відборі, що забезпечувало збереження вищою освітою ознак елітарності та насичення ринку праці висококласними фахівцями, попит на яких був дуже високим як в країні, так і за її межами. Саме тому з часом бажання отримати вищу освіту в суспільстві суттєво зростало, і почався пошук незаконних схем вступу, що, між тим, масового характеру це мало, і компетентісний рівень випускників був досить високим, як і їх затребуваність, тобто попит на них.

З моменту набуття Україною незалежності у 1991 р. у сфері освіти почалися трансформаційні реформи, що докорінним чином змінили всю систему вищої освіти. Так, по-перше, сталося суттєве розширення напрямів підготовки в державних інститутах, що дозволило їм перетворитися на університети, та одночасне запровадження приватних закладів, які швидко адаптувалися та регулювали свою діяльність під потреби споживачів. На жаль, якість підготовки у приватних закладах освіти не завжди відповідала тим критеріям, яких дотримувалися державні заклади, і якими завжди славилися українські виші.

По-друге, у структурі закладів освіти країни відбулося різке скорочення кількості освітніх закладів I-II рівнів акредитації через відсутність попиту на їх діяльність, натомість кількість закладів III-IV рівнів акредитації суттєво зросла [1, с. 79]. Так, якщо в 1990/91 навч. р. в країні функціонувало 149 університетів та академій із середнім навантаженням у 5,9 тис. студентів на заклад, то у 2007/08 навч. р. число таких закладів зросло до 351 од. при середньому навантаженні у 6,6 тис. студентів. Така масовість надання послуг вищої освіти призвела до різкого падіння середнього балу вступників та, як наслідок, невисокого рівня професіоналізму й компетентності випускників.

По-третє, і, мабуть, це найголовніше, формування пропозиції навчальними закладами щодо конкретних напрямів підготовки, у тому числі і за контрактною формою навчання, за нових умов відбувалося не на основі потреб ринку праці, а на підґрунті попиту серед абітурієнтів на ті чи інші професії, тобто через кон'юнктурні характеристики. Через це із часом попит роботодавців на випускників навчальних закладів суттєвим чином скорочувався, і певна частина з них була змушена шукати собі місце на ринку праці та працювати не за фахом, що свідчило про неефективність інвестицій, вкладених у таку освіту незалежно від їх джерела, а отже – і неможливість їх окупності.

Всі ці зміни, на жаль, призвели до поступової втрати українською вищою освітою ознак елітарності й одиничності та, натомість, відбулося набуття нею ознак масовості та конвеєрності. Тобто університети через прагнення вижити в

ринкових умовах здійснили зміну стратегічних орієнтирів у своїй діяльності: головне – не забезпечити ринок праці високоякісним й конкурентоспроможним випускником, а набрати максимальне число абітурієнтів, для чого відкривалися все нові й нові напрями підготовки, спеціальності та освітні програми, прогнозований попит на які серед абітурієнтів апріорі буде високим. У більшості випадків дипломи, які отримували такі випускники, були знеціненими через відсутність запитів серед роботодавців на їх послуги та їхні власні посередні інтелектуальні здібності. Ця проблема є однією з причин того, що Україна, яка має доволі високу питому вагу населення з вищою освітою, не може вийти із затяжної фінансово-економічної кризи і досягти хоча б того рівня економічного розвитку, який спостерігався в економіці країни у 1990 р.

Крім того, 1991 р. ознаменувався початком тривалої демографічної кризи, яка не могла не позначитися на долі суттєвим чином збільшеної мережі ЗВО України. Глибока економічна криза, яка супроводжувала перші роки незалежності, негативним чином вплинула на можливості та, як наслідок, на рівень народжуваності населення. Так, якщо у 1985 р. в Україні число народжень становило 764,2 тис., то за десять років значення цього показника скоротилося до 492,9 тис., а ще за п'ять років, у 2000 р. – до 385,1 тис. [2]. В результаті, настав момент, коли загальне число випускників всіх українських шкіл навіть було меншим за ліцензований обсяг закладів вищої освіти в країні. І почалися зворотні процеси: спочатку скорочення кількості спеціальностей, а потім – і університетів. Так, у 2019/20 навч. р. число закладів вищої освіти в країні становило 281 університет або академію, при тому, що і ця кількість установ є зовеликою для наявного числа абітурієнтів, так як середнє навантаження становило 4,5 тис. студентів на заклад, що менше ніж було у 1990/91 навч. р. А тому рівень навантаження та оплати праці викладачів постійно скорочується. До того ж, незадовільний рівень життя в країні лежить у основі високої інтенсивності міграційних процесів молоді за межі країни, що додатково і суттєво обмежує число потенційних абітурієнтів [3].

У 2014 р. через анексію АР Крим та окупацію частини території Донецької та Луганської областей вища освіта країни зіткнулася з необхідністю пошуку механізмів тимчасового переміщення ЗВО з цих регіонів на підконтрольну територію України. Ці процеси супроводжувалися цілою низкою проблем (втрата частини персоналу, архівних документів, обладнання та основних фондів, що залишилися на місці базування університету; проблеми житлово-побутового характеру викладачів та студентів; складності із відновленням матеріально-технічної бази, проведенням вступних компаній), розв'язати які за вісім років повністю так і не вдалося [4]. У результаті деякі

переміщені ЗВО щорічно втрачали найцінніше – викладацький склад, швидко й якісно відновити який доволі складно, що не могло не позначитися на якості їх освітніх послуг.

2020 р. із пандемією COVID-19 приніс новий виклик для вищої освіти країни – гостро постало питання: «чи здатен навчальний заклад не лише швидко перейти на дистанційну форму навчання, але й не втратити при цьому якість освітніх послуг?». До того ж, з'ясувалося, що психологічне навантаження на викладача при онлайн навчанні зросло у рази, і потрібно було одночасно шукати ефективні методи психологічного розвантаження, щоб запобігти завчасному професійному вигоранню професорсько-викладацького складу. Університети також мали трансформувати і власні напрацьовані підходи до профорієнтації абітурієнтів, що, за умов карантину, виявилось досить складно реалізувати на практиці.

З початку повномасштабного військового вторгнення країни-агресора на територію України, що відбулося 24 лютого 2022 р., ЗВО України опинилися перед низкою проблем, рішення яких на сьогоднішній день доволі важко знайти. Перша і найболючіша проблема пов'язана з фізичною втратою представників викладацького складу та студентства, а також зі знищенням агресором майна університетів. Друга проблема пов'язана з новими окупованими територіями, університети з яких в доволі важких та загрозливих для життя умовах мали самостійно переїхати до підконтрольних територій разом із майном. В кращому разі, вдалося виїхати на територію інших регіонів країни або за кордон окремим представникам викладацького складу та студентам, так як часу і можливостей на організовану евакуацію в таких містах, як Херсон та Мелітополь, не було. Третя проблема пов'язана з необхідністю вдруге здійснювати переміщення закладів, що опинилися у зоні бойових дій. Крім того, через виїзд за межі країни значного числа молоді в якості біженців, всі без виключення ЗВО у поточному році можуть опинитися у ситуації дефіциту вступників, що ще більше погіршить їх фінансові можливості щодо здійснення діяльності по наданню освітніх послуг.

Отже, можемо констатувати, що українська вища освіта пройшла непростий шлях свого становлення за часів незалежності, і її збереження та прогресивний розвиток сьогодні є чи не однією з головних умов набуття можливостей для швидкої відбудови економіки країни у післявоєнний період. Проте для цього мають бути докладені всі зусилля держави та керівництва ЗВО по наданню гарантій безпеки та можливостей розвитку всім учасникам освітнього процесу, збереження високої якості освітніх послуг.

Використані джерела:

1. Захарова О. В. Управління інвестуванням у людський капітал: методологія, оцінка, планування: монографія. Донецьк: ТОВ «ДРУК-ІНФО», 2010. 378 с.
2. Захарова О. В. Тенденції нагромадження людського капіталу в Україні за період незалежності. *Зб. наук. праць Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки*. Черкаси, 2020. Вип. 59. С. 85-97.
3. Захарова О. В. Умови повернення трудових мігрантів в Україну. *Зб. наук. праць Черкаського держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки*. Черкаси, 2019. Вип. 55. С. 15-23.
4. Захарова О. В., Гончарова Ж. В. Тимчасово переміщені ВНЗ: основні проблеми та першочергові напрями їх розв'язання. *Вища освіта України*. 2017. №3. С. 13-22.

Валерій ДАНИЛЕВСЬКИЙ,

канд. іст. наук,

начальник Управління освіти і науки

Черкаської обласної військової адміністрації

УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Російська військова агресія проти нашої держави призвела до часткової або повної зруйнованості більш як тисячі закладів освіти України. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасової окупації окремих територій вимушено перемістилася за кордон або в межах України, у тому числі – на Черкащину. У багатьох об'єднаних територіальних громадах нашої області заклади загальної середньої освіти перетворилися на осередки для надання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам, де також прийняли на продовження навчання вимушено переміщених дітей.

У такій ситуації перед освітянами постала необхідність прийняття оперативних рішень стосовно того, як організовувати освітній процес для дітей у місцях їх постійного проживання та місцях евакуації, коли та яким чином завершувати навчальний рік, як оцінювати учнів та видавати документи про освіту, як забезпечити оплату праці працівникам закладів освіти, як здійснювати атестацію педагогічних працівників, як надавати психологічну підтримку дітям та багато інших питань, які потребували невідкладного реагування.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», зарахування здобувачів загальної середньої освіти, які вимушені були змінити місце навчання, до

закладів освіти області здійснювалось за особистою заявою, її сканованою копією або фотокопією, що подавалась одним із батьків, опікуном або іншим законним представником. Це також вимагало ведення окремого обліку та формування реєстру внутрішньо переміщених здобувачів освіти за місцем їх реального перебування та навчання [1].

Важливим рішенням, яке активізувало життєдіяльність громад області, стало відновлення роботи закладів освіти в дистанційному режимі. Це найбільш оптимальна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, оскільки вона є найбільш безпечною для його учасників. Корисними у цій ситуації стали напрацьовані під час пандемії коронавірусу моделі змішаного та дистанційного навчання у синхронному й асинхронному режимах.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу у 2021/2022 навчальному році в початковій школі в умовах воєнного часу» (лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 №1/3725-22), у класах, де навчались тимчасово переміщені учні, педагоги намагались дотримуватись гнучкості в доборі навчально-методичного забезпечення освітніх програм закладів загальної середньої освіти, адаптувати навчальний матеріал з урахуванням того, що вже опановано учнем. З метою індивідуалізації навчання вчителям початкових класів було рекомендовано у зручний і методично доцільний спосіб (під час спостережень за роботою учня на перших заняттях, під час співбесіди в позаурочний час тощо) визначити готовність учня до подальшого опанування освітньої програми [2].

Важливою особливістю дистанційного навчання в умовах воєнного часу стало дотримання правил безпеки у ситуаціях, коли під час онлайн-зустрічей вмикався сигнал повітряної тривоги. У таких випадках заняття припинялись для того, щоб усі перемістились у безпечне місце, яке встановлено родинами учнів.

Розуміючи, що навіть у відносно спокійних районах діти можуть періодично перебувати в укриттях, Міністерство освіти і науки України підготувало для організації навчання у дистанційному форматі певні інструменти, які педагогічні працівники використовували у своїй роботі. Так, у співпраці МОН України з компанією Google Україна створено Всеукраїнський онлайн-розклад для організації дистанційного навчання школярів в умовах війни, скористатись яким можна було за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>

Крім цього, 14 березня 2022 року стартував освітній проєкт МОН України «Навчання без меж», який надав можливість школярам переглядати трансляції телеуроків на телеканалах Суспільне, Піксель, Плюсплюс і на платформах MEGOGO, 1+1 video, Київстар ТБ.

Для більш ефективного здійснення навчання учнів за дистанційною формою науково-педагогічний колектив КНЗ «Черкаський інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» рекомендував учителям закладів загальної середньої освіти не лише Черкаської, а й інших областей України використовувати відеозаписи розміщеної на сайті КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР» «Дистанційної школи для учнів» (посилання: <https://bit.ly/3KY4dPR>), яка містить 10-ти або 15-хвилинні навчальні відео пояснення нового матеріалу уроків з усіх основних навчальних предметів для 2-11 класів, які школярі можуть переглядати у зручний для себе час стільки разів, скільки їм потрібно для засвоєння нової теми. Окремим листом на заклади освіти було надіслано перелік тем та розміщених у «Дистанційній школі для учнів» відео для уроків згідно з календарно-тематичним плануванням, починаючи кінця лютого по травень 2022 року.

Важливим для організації освітньої діяльності в умовах воєнного часу став наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 року № 290 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року», який своєчасно надав педагогічним колективам конкретні відповіді на питання про строки завершення 2021–2022 навчального року та яким чином закладам загальної середньої освіти:

- організовувати освітній процес до завершення навчального року;
- завершувати навчальний рік на тимчасово окупованих територіях та територіях бойових дій;
- здійснювати семестрове, річне оцінювання учнів в умовах воєнного стану;
- здійснювати оцінювання учнів, які змінили заклад освіти та втратили документи про навчальні досягнення, учнів, які виїхали за кордон;
- переводити учнів у наступний клас;
- видавати документи випускнику 4, 9, 11 класу, якщо він знаходиться за кордоном, в іншому регіоні України або на тимчасово окупованій території [3].

Складні умови воєнного часу внесли корективи і в процедуру проведення зовнішнього незалежного оцінювання. Міністерство освіти і науки України спростило ряд вимог і правил для майбутніх вступників: цьогоріч вони проходитимуть тестування не з 2 або 3 предметів, як зазвичай, а один мультипредметний тест, який включатиме по 20 тестових завдань із таких навчальних дисциплін: українська мова, історія України та математика. За кожен предмет буде окрема оцінка, тож заклад, до якого подаватиме документи

вступник, зважатиме на той бал, який має значення для конкретної спеціальності.

Проведення національного мультипредметного тесту (НМТ) планується в очному (особиста присутність в обраному пункті тестування) режимі і в комп'ютерному форматі. Спеціальні тимчасові екзаменаційні центри, створюються у приміщеннях шкіл, інститутів, університетів населених пунктів України (за погодженням з органами державної влади), а також у деяких країнах Європи.

Міністерством освіти і науки передбачено проведення трьох сесій національного мультипредметного тесту: основної – друга половина липня, серпень; додаткової – серпень; спеціальної – вересень 2022 року. Переважна більшість учасників НМТ братиме участь в основній сесії тестування, а ті, хто не матимуть змоги прибути до тимчасових екзаменаційних центрів під час основної сесії, зможуть пройти тестування під час додаткової або спеціальної сесій.

Приємно відзначити, що з метою підтримки цьогорічних абітурієнтів силами методиста КНЗ «ЧОШОПП» ЧОР Ірини Тищенко та кращих учителів міста Черкаси, зокрема – вчительки Черкаського гуманітарно-правового ліцею Катерини Молодик, за сприяння Управління освіти і наук ОВА у березні 2022 року на волонтерських засадах започатковано обласну онлайн-школу «Абітурієнт – 2022» з української мови та математики не лише для випускників закладів освіти Черкащини, але і для учнів із числа внутрішньо переміщених осіб.

В умовах воєнного стану набуває особливостей і психологічний супровід всіх учасників освітнього процесу. Педагогам усіх закладів освіти з метою підтримки позитивного емоційного стану учнів рекомендовано проводити мотиваційні п'ятихвилинні «ранкові зустрічі», а також психологічні хвилинки для учнів усіх вікових категорій. Матеріали для таких щоденних заходів представлені у Всеукраїнському єдиному розкладі.

Фахівці психологічної служби Черкащини у форматі коротких відео також долучились до процесу дистанційного супроводу учасників освітнього процесу. Підготовлені спеціалістами Черкащини відеоролики завантажені на ютуб-канал навчально-методичного центру психологічної служби та надані Міністерству освіти і науки України для загального використання педагогами країни. Відео містять практичні матеріали для зниження тривожності й емоційного напруження та спрямовані на позитивне емоційно-психологічне налаштування дітей різного віку на навчання.

Крім зазначеного вище, педагогічним працівникам стануть у нагоді розроблені науково-педагогічними працівниками КНЗ «Черкаський інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

рекомендації «Особливості спілкування педагогів з учнями у кризових ситуаціях, зокрема – у період воєнного часу» та «Особливості взаємодії батьків з дітьми в умовах військового стану», які розміщено на сайті інституту та надіслано на заклади освіти області.

Незважаючи на складнощі воєнного часу, освітяни області вже у березні 2022 року продовжували забезпечувати післядипломну освіту педагогічних працівників та лише у квітні 2022 року забезпечили підвищення кваліфікації 1613 освітян області.

У відповідь на виклики воєнного часу освітяни Черкащини започаткували волонтерський проєкт, у рамках якого з урахуванням розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 р. № 204-р на безоплатній основі було організовано підвищення кваліфікації 1160 педагогічних працівників Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей, які не мали змоги зробити це у своїх регіонах у зв'язку із активними бойовими діями на цих територіях.

Взагалі галузь освіти нашої області є яскравим віддзеркаленням суспільних рухів і прагнень в цілому. Тому освітяни Черкащини активно долучилися практично до всіх волонтерських проєктів, які реалізуються у області, більше того деякі вони започаткували самі. Так, в області активно реалізується соціальний проєкт щодо підтримки дітей з особливими освітніми потребами з метою підтримки та соціальної реабілітації вимушено переміщених дітей. Фахівцями Черкаської спеціальної школи Черкаської обласної ради та навчально-реабілітаційного центру «Країна добра» з березня 2022 року, у визначені дні, проводяться корекційні заняття для дітей Чернігівської, Київської, Запорізької та Харківської областей.

Інший волонтерський проєкт – це заснування онлайн-школи «Абітурієнт – 2022». На безкоштовній основі команда досвідчених педагогів допомагає випускникам із числа внутрішньо переміщених осіб підготуватися до проходження національного мультипредметного тесту (НМТ). Окрім випускників та учнів 11 класу, зареєструватися на навчання можуть також учні з 5 по 10 клас та дорослі, які прагнуть вивчати українську мову і вільно нею володіти, та математику. Станом на середину травня онлайн навчанням охоплено більш як 3000 учнів і найближчим часом планується охопити ще близько 2 тис осіб.

Допомогти підготуватися до роботи в умовах Нової української школи педагогічним працівникам, які не мають змоги підвищувати свою кваліфікацію у своїх регіонах у зв'язку з активними бойовими діями, має на меті

волонтерський проект «Надаємо руку допомоги». У рамках проекту, починаючи з квітня 2022 року, комплексні курси підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів освіти за 10 освітніми галузями проведено для майже 3 тисяч педагогічних працівників Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей та міста Київ за дистанційною формою навчання. Означений проект є унікальним і наразі реалізовується лише педагогами Черкащини.

Не стоїть осторонь учнівське самоврядування. Так, Ліга старшокласників Черкащини реалізує соціальний проєкт «Відкрий своє серце». У ході реалізації проєкту лідери учнівського самоврядування пропонують усім із числа внутрішньо переміщених осіб долучитися до творчих спільних справ: флешмобів, майстер-класів і рухових активностей, з тим щоб виразити свої емоції та почуття через дію, слово, думку. Під час заходів відбуваються майстер-класи, зустрічі, розмови у дружньому колі, висаджуються дерева, проводяться тренінги працівниками психологічної служби, проводяться активні види відпочинку та змагання. Станом на травень 2022 року до проєкту долучилися понад 500 осіб закладів загальної середньої освіти та позашкільної освіти області і близько 200 осіб, які перебувають за кордоном.

Підсумовуючи, варто наголосити, що освітянська громада навіть в умовах воєнного часу намагається підтримувати якісний рівень вітчизняної освіти. З вірою в перемогу тримаємо освітянський стрій.

Використані джерела:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-organizaciyi-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
2. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у 2021/2022 навчальному році в початковій школі в умовах воєнного часу». Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozrobleno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-organiza-ciyi-osvitnogo-procesu-u-20212022-navchalnomu-roci-v-pochatkovij-shkoli-v-umovah-voyennogo-chasu>
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 року № 290 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року». Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku>

Ганна ЛЕЩЕНКО,
д-р філол. наук, професор,
Леся ГРЕЧУХА,
канд. філол. наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет

«ДИСТАНЦІЮВАННЯ» ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Наступного дня після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року Міністерство освіти і науки України рекомендувало зупинити освітній процес у закладах освіти всіх рівнів і відправити здобувачів освіти й освітян на двотижневі канікули. За цей час частина території України стала тимчасово окупованою, а деякі міста і села (Чернігів, Суми, Харків, Маріуполь та інші) опинилися в епіцентрі активних бойових дій. Внаслідок цього, за даними аналітичного центру «Cedos», близько 10 млн. українців були вимушені покинути свої домівки: 6,5 млн залишилися у межах країни, 3,9 млн виїхали за кордон. Оскільки більшість із них становлять жінки і діти, то в результаті склалася ситуація, коли більше половини українських дітей (4,3 млн з 7,5 млн) полишили свої домівки через війну. Станом на 28 березня внаслідок бойових дій 659 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 74 були зруйновані повністю [1]. На жаль, на сьогодні ці цифри значно зросли і продовжують свою жахливу динаміку.

З 14 березня освітній процес в областях, де безпекова ситуація це дозволила, почав відновлюватися. Рішення про те, де й у якому форматі проводити заняття, приймали обласні адміністрації та власне заклади освіти. Що стосується сфери вищої освіти, МОН України рекомендувало закладам вищої освіти після закінчення канікул відновити навчання у дистанційному або змішаному форматі, якщо для цього є безпечні умови. Крім цього, було рекомендовано визначити особливі умови навчання (індивідуальні графіки, академічні відпустки тощо) для студентів, які перебувають у лавах Збройних сил України або територіальної оборони.

Дистанційний формат освітнього процесу не є новим для освітніх закладів нашої держави. Освітняни вже мали змогу призвичаїтися до інтерактивних стосунків передавання (з боку викладача) і набуття знань (з боку здобувача) у період пандемії коронавірусу. Викладачі і студенти вже опанували роботу багатьох платформ дистанційного навчання та обрали ті, які у тій чи

іншій мірі відповідають їхнім потребам. Серед таких платформ передусім слід відзначити платформи Moodle, Google Meet, Microsoft Teams, Zoom. Саме вони стали у нагоді нашим викладачам для проведення лекційних і практичних занять у режимі реального часу.

Так, наприклад, у Zoom можна використовувати віртуальну дошку під час роз'яснення нового матеріалу з можливістю збереження та подальшого використання цієї інформації студентами. Крім того, ця платформа дозволяє викладачу ділити студентів на необмежену кількість груп для виконання різнотипних завдань, а викладач має змогу переходити від групи до групи, контролюючи процес виконання цих завдань. Нещодавно стала доступною ще одна функція Zoom – дошка оголошень, яка дозволяє усім учасникам зустрічі працювати одночасно в одному «документі». Що стосується потенційних можливостей платформи Google, зазначимо, що викладач може підключити додатково безкоштовні додатки зі списку, доступного у програмі. Google Meet – частина Google Workspace – дозволяє викладачу під час заняття створювати віртуальні дошки Google Jamboards для спільної роботи та для індивідуального виконання поставлених викладачем завдань.

За допомогою дистанційних ресурсів ми можемо «спілкуватися» зі студентством у відкладеному форматі, оскільки на цих платформах викладачі мають змогу сконцентрувати увесь навчально-методичний матеріал, завдання для самостійної роботи, завдання для контролю знань тощо. У свою чергу, студенти можуть скористатися ними у будь-який зручний для них час, що полегшує доступ до навчального процесу, зважаючи на непрості умови воєнного часу. Додаткові можливості дистанційних платформ, необмежений доступ до корисних та цікавих ресурсів, креативність викладача дозволяють перетворити процес навчання на інтерактивний пізнавальний процес із залученням новітніх технологій та інформаційних ресурсів сучасного цифрового світу.

Використані джерела:

1. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022 р.). URL:: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/> (дата звернення: 18.05.2022 р.)

КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ: ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах війни України з Російською Федерацією освітяни використали всі вміння та навички, які набули в період карантинів. Онлайн освіта стала доступною на всій території нашої держави. Але після дворічного стресу та адаптації до карантинів всі суб'єкти освітнього процесу відчують себе емоційне виснаженими. Війна тільки надала навантаженості на викладачів: вони не тільки навчають, продовжують виховувати патріотичну молодь, а й турбуються про безпеку своїх сімей. Крім того, викладачі-психологи активізували свою діяльність в практичній психології, щоб допомогти справлятися студентам та колегам зі стресом. Пів року тому ми говорили в своїх доповідях про страхи та їх різновиди в період карантинів, сьогодні ми пропонуємо звернути увагу на людину та її емоційний стан, на викладачів та студентів. Наскільки ми емоційно сильні?!

Емоційна стійкість є найважливішою характеристикою ефективності надійності й стабільності професійної підготовки фахівців різних галузей. У психологічній науці поняття «стійкість» має багато тлумачень: «стійкість особистості», «стійкість поведінки», «стійкість (професійної) діяльності», «стійкість до навантажень», «емоційна стійкість», «вольова стійкість», «психічна стійкість», «емоційно-вольова стійкість», «моральна стійкість», «психологічна стійкість» тощо.

Важливою складовою психічної стійкості особистості є емоційна стійкість, оскільки вона максимально щільно поєднує в собі особистісні (соціальні) та індивідні (біологічні) компоненти, які роблять її системоутворювальною складовою, частиною загальної психічної стійкості особистості. Емоційна стійкість розглядається в науці як властивість особистості та як її психічний стан, який забезпечує адекватну поведінку суб'єкта. Використовуючи системно-параметричну термінологію, таке визначення емоційної стійкості представляється нам в термінах двоїстої системи [3]. Перша система має своїм концептом властивість, тобто вона атрибутивна. А друге уявлення – має реляційний концепт. Взагалі, ті дві системи доповнюють одна одну. Спробуємо це системне уявлення проаналізувати в практичній площині психології.

В науковій літературі проблеми емоційної стійкості досліджувалися: В. І. Барком, Л. І. Божович, Ф. Є. Василюком, О. І. Вороновим, К. М. Гуревичем, О. Ф. Долженковим, М. С. Корольчуком, В. М. Крайнюком та іншими вченими, які до структури емоційної стійкості включили: адекватну оцінку власних енергетичних ресурсів та вміння їх мобілізувати в професійно значущих ситуаціях; оптимально розвинений мотиваційний комплекс; здатність до оцінювання екстремальних ситуацій та обирання відповідних стратегій поведінки; здатність до емоційно-вольової саморегуляції поведінки в умовах виконання службових завдань. А. Столяренком основний дослідницький аспект у вивченні емоційної стійкості був зроблений на прикладі особистості фахівців екстремальних професій (працівників поліції, пожежних та рятувальників) [2]. Сьогодні такі дослідження дуже важливі у військовій сфері, тому що, нажаль, українська військова психологія потребує підтримки для свого розвитку, обміну міжнародним досвідом, кваліфікованих кадрів тощо.

Метою дослідження є аналіз емоційного стану викладачів та студентів, враховуючи постпандемічну ситуацію, яка в Україні перейшла в військовий стан та досвід, що отримує українська викладацька та студентська спільнота. В даному дослідженні аналізується матеріал соцмереж: Інстаграмм, Фейсбук, Ютуб, чатботи, де студенти та викладачі активно підтримують зв'язки та надають поради, як не вигоріти емоційно, як адаптуватися до складних умов, як пережити трагедію. Всі перелічені умови призводять до дуже складних наслідків: сприяють виснаженню, вигоранню, високому рівню тривоги, розвитку екзистенційних станів, пов'язаних зі страхом за своє життя, за рідних, за майбутнє.

Після початку війни освітяни прийняли, на наш погляд, дуже емоційно складне рішення: продовжувати учбовий процес. Але в психології відомі дослідження, пов'язані з кореляційними залежностями рівневого розвитку та спеціальних здібностей людини. Наприклад, З. Н. Курлянд емпіричним шляхом встановила існування високої кореляційної залежності між рівнем розвитку різних структурних елементів спеціальних здібностей [1]. Вчена стверджувала, що досягнення суб'єктом більш високих рівнів розвитку спеціальних здібностей достатньою мірою забезпечує більш високий рівень емоційної стійкості майбутнього фахівця. Тобто, продовжуючи навчати та викладати навчальний матеріал, викладач досягнув більш високого рівня емоційної стійкості, що необхідно, щоб зберегти себе в нормі в умовах війни та тяжких втрат. На перших етапах це було дуже складно: внутрішніх сил не вистачало, но творча спеціальність допомагала знайти ресурси та поповнювали їх за допомогою роботи. Крім того, сучасні психологічні служби активізували свою

роботу, об'єднавши зусилля, запропонувавши методи та методики допомоги як викладачам, так й студентам. Засоби, якими скористалися психологи, були випробувані в соцмережах. Наприклад, через чат-боти спеціалісти та бажаючи допомагали методичними, теоретичними та практичними матеріалами студентам та викладачам. В чатах, в Інстаграмм, у Фейсбуці можна було знайти поради, які стосуються адаптації людини в умовах війни, організовані психологічні безкоштовні консультації для студентів та викладачів, вебінари, де українськи та іноземні спеціалісти ділилися досвідом роботи з біженцями, в ситуаціях втрати близьких та інше. Варіант прийняття допомоги у вигляді підвищення кваліфікації можна теж розглядати як варіант зростання емоційної стійкості. Ми проводили Вебінар для викладачів та студентів, де об'єднали психологію та філософію з метою оновлення внутрішніх ресурсів людини, яких не вистачало всім після двох місяців роботи в умовах війни. Тема такого вебінару – «Мистецтво в психології та психологія в мистецтві: проблеми вигорання та арт-терапія». За допомогою арт-терапевтичних практик та використання філософії та психології в сюрреалізмі було запропоновано виконувати завдання, які допомогли учасникам вебінару визначити свій емоційний стан, а за допомогою психологічних практик – покращити його. Незважаючи на складні умови, в такому вебінарі прийняли участь колеги та студенти з м. Херсон, м. Київ, м. Миколаїв, м. Одеса та інших міст України. Такі можливості фахівці в галузі освіти отримали завдяки вмінням сьогодні використовувати онлайн ресурси. Ці навички було набуто в період карантинів.

Отже, організуючи цілеспрямовану роботу з розвитку спеціальних здібностей, ми сприяємо досягненню більш високих рівнів емоційної стійкості як педагогічних колективів, так й майбутніх фахівців. Треба відмітити, що спостереження за роботою працівників освіти, надає нам право стверджувати, що мотивацією до роботи були ані умови праці, ані матеріальне забезпечення, а гуманістичні життєві настанови, професійна спрямованість та відчуття професійного обов'язку. Тобто відчуття, що своєю роботою ми допомагаємо фронту, спонукає виконувати не тільки мінімум, а й той максимум, який сьогодні потрібний для підтримання процесу освіти на достатньому рівні.

Використані джерела:

1. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його професійної майстерності: навч. посіб. Одеса: ОДП, 1985. 161 с.
2. Столяренко А. М. Экстремальная психопедагогика : учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 607 с.
3. Уёмов А. И. Системные аспекты философского знания. Одесса: Студия Негоциант, 2000. С. 138-140. 160 с.

Ольга РИЛОВА,
*викладач, аспірантка кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет*

НОВІ ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вищу освіту прийнято вважати важливим інструментом загального розвитку будь-якої країни. Це твердження є справедливим і стосовно України. Основними умовами руху вищої освіти у бік покращення є далекоглядність політичних лідерів, достатнє та справедливе фінансування, розвинена інфраструктура та професійна науково-педагогічна спільнота. На жаль на сьогоднішній день в нашій країні все опинилося під загрозою.

Активна фаза російсько-української війни, що розпочалася 24 лютого 2022 року, характеризується порушенням прав людини, звірствами, неможливістю отримати медичну допомогу та почуватися в безпеці тощо. Війна завдала нищівного удару національній економіці України. Зокрема за прогнозом Світового банку від 10 квітня обсяги ВВП України до кінця 2022 року скоротяться приблизно на 45%. Хоча точні масштаби скорочення залежать від тривалості та інтенсивності бойових дій [1]. Ці виклики серйозно вплинули на всі сфери життєдіяльності українців і зробили їх ще вразливішими.

На даний момент невідома точна кількість людей, які вже постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, і скільки ще постраждають. За інформацією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, оприлюдненою 11 травня 2022 року, кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні перевищила 8 млн людей [2]. Крім того, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з початку російського вторгнення до 17 травня 2022 року з України виїхали 6312255 осіб [3]. Але найбільша проблема полягає в тому, що велика кількість людей в нашій країні не мають доступу до основних благ, таких як чиста вода, їжа, сон, електроенергія, безпека здоров'я, житла тощо. Зрозуміло, що в таких умовах складно думати про освіту. Тому для певної частини населення України вона стала недоступною через неможливість навчатися і працювати на окупованих територіях або в зонах активних бойових дій, через руйнування інфраструктури закладів освіти та погіршення соціально-економічного становища громадян.

Зокрема, за повідомленням Міністра освіти і науки Сергія Шкарлета станом на 18 травня 2022 року на території України повністю зруйновано

161 освітній заклад, 1611 – зазнали значних пошкоджень [4]. Наразі 18 закладів фахової передвищої та вищої освіти з Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України, завершили процес тимчасового переміщення у більш безпечні регіони нашої країни [5]. Крім того, через повномасштабну війну росії проти України близько 23 тисячі педагогів і понад 600 тисяч здобувачів освіти виїхали за кордон [6].

Тож за прогнозами деяких фахівців через непевність у воєнній ситуації кількість абітурієнтів цього року може зменшитися на дві третини у порівнянні з 2021 роком. Не варто також очікувати на повернення в Україну значної кількості іноземних студентів. Ситуація ж зі студентами, які навчаються за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб, може значно погіршитися у зв'язку зі зниженням їхньої платоспроможності.

Незважаючи на війну, вища освіта в Україні залишається сферою, де продовжують точитися гострі суперечки. В першу чергу, йдеться про давно критиковані реформи і зокрема – про модернізацію та укрупнення українських закладів вищої освіти, що у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яку було опубліковано 14 квітня 2022 року, представлено як одне із ключових завдань задля забезпечення ефективності управління в галузі [7].

Таким чином, активні військові дії, що тривають вже майже три місяці, поставили під загрозу освіту України загалом і вищу зокрема.

Використані джерела:

1. Europe and Central Asia Economic Update, Spring 2022: War in the Region DOI: 10.1596/978-1-4648-1866-0.
2. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України: вебсайт. URL: <https://www.minre.gov.ua/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenyh-osib-vpo-v-ukrayini-perevyshchyla-8-mln-lyudey-zvidky-y-kudy> (дата звернення: 18.05.2022).
3. Operational data portal. Ukraine Refugee Situation : вебсайт. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 18.05.2022).
4. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sergij-shkarlet-povidomiv-shcho-vnaslidok-agresiyi-rf-zrujnovano-161-osvitnij-zaklad-1611-zaznali-znachnih-poshkodzen> (дата звернення: 18.05.2022).
5. Міністерство освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi-ta-aktualni-kontakti-mon-pid-chas-voyennogo-stanu/najposhirenishi-zapitannya-vidpovidi/fahova-peredvisha-visha-osvita> (дата звернення: 18.05.2022).
6. Інтерв'ю міністра освіти і науки України Сергія Шкарлета виданню «Лівий берег». URL: https://lb.ua/news/2022/05/04/515617_sergiy_shkarlet_ya_dopushc

hu.html?fbclid=IwAR20jCWkA1pob9FnbfG3usC2WM85qegK7wmFHuZo3CqPcR5M_PsE39IH3DQ (дата звернення: 18.05.2022).

7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: документ. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf> (дата звернення: 18.05.2022).

Вікторія ДАЦЕНКО,
канд. філос. наук, доцент,
Черкаський державний технологічний університет

ЦІННІСТЬ МОТИВАЦІЙНОГО ЛИСТА ПРИ ВСТУПІ ДО ВИШУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Керуючись Порядком прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році та Правилами прийому, заклади вищої освіти цього річ будуватимуть рейтингові списки вступників. Вступники, які отримали рекомендації, мають виконати вимоги до зарахування. Взагалі сьогодні постає питання про рівень вмотивованості вступників щодо вступу до вишів під час війни. Багато вступників, які тікали від війни за кордон, не збираються повертатися в Україну і здобувати вищу освіту тут. Багато закордонних вузів обіцяють безкоштовне навчання для українців. В цьому році для здобуття вищої освіти деяких спеціальностей за кошти фізичних та юридичних осіб достатньо тільки мотиваційного листа. А при вступі на навчання за кошти державного бюджету мотиваційний лист відіграє важливу роль при однакових рейтингових балах вступника. Звісно, тут ще матиме значення пріоритетність вибору тієї чи іншої спеціальності.

Корупція є надзвичайно гострою соціальною проблемою, яка стоїть на заваді нашій державі при вступі до Європейського Союзу. Часто ефективно протистояти корупції неможливо – саме тому, що її стимулюють політичні, економічні, правові, моральні, психологічні проблеми. В той же час, ні для кого не секрет, що запровадження загальнонаціонального зовнішнього незалежного оцінювання успішно долало корупцію при вступі до вишів і надалі сприймається як перспективний метод протидії корупції. Беззаперечно, що мотиваційний лист має виражати світоглядну позицію вступника, і декілька років поспіль він був не обов'язковим для вступу до вишу.

У листі вступник має описати лаконічну особисту історію зацікавленості щодо здобуття конкретної спеціальності. І тут виникає нове питання – самостійність написання мотиваційного листа. Процесу написання такого листа

має передувати глибоке дослідження академічного середовища університету та освітніх програм, за якими відбувається підготовка. Звісно, що в час інформаційних технологій цю інформацію з легкістю можна почерпнути на сайті університету, де кожен факультет і кожна кафедра намагається якомога широко висвітлити всі свої переваги і досягнення. Мотиваційний лист стимулює логічно аргументувати – насамперед для самого себе – свій свідомий вибір майбутньої спеціальності.

Але ж як можна дізнатися, що вступник сам його написав, що це не зроблено кимось на замовлення? Далі нова проблема – об'єктивність оцінювання мотиваційного листа.

Важливо, що до складу комісії з оцінювання мотиваційного листа можуть входити представники роботодавців, які будуть слугувати своєрідним запобіжником протидії корупції. Звісно, що і децентралізація управління є прогресивним кроком в подоланні цього явища.

ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ОСМИСЛЕННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

Микола КУНИЦЬКИЙ,

канд. політ. наук,

*викладач кафедри філософських і політичних наук,
Черкаського державного технологічного університету*

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ

Досліджуючи питання розвитку демократії, необхідно відзначити важливі обмеження та проблеми, пов'язані з виробленням концепції якості демократії. Насамперед для оцінки розвитку демократії необхідно вибрати такі критерії, які існують виключно в демократіях і не можуть бути застосовані до інших типів політичних режимів. Крім того, критерії оцінки повинні належати до суто політичних аспектів і не поширюватимуться на інші сфери суспільства. Наприклад, оцінка рівня технологічного розвитку суспільства або темпи зростання економіки не можуть бути такими критеріями, оскільки вони можуть існувати і в рамках недемократичних режимів.

Підхід оцінки якості демократії за результатами соціально-економічного розвитку, має низку дискусійних моментів. Головний з них пов'язаний з тією обставиною, що майже всі параметри, пов'язані з оцінкою економічної ефективності, не можуть прямо оцінювати якість демократії, оскільки ті ж параметри можуть бути застосовні до оцінки ефективності недемократичних політичних режимів. Слід визнати, що як демократичні, так і авторитарні режими можуть бути цілком успішними з погляду розвитку економіки, як і навпаки. Однак самі по собі ці критерії не оцінюють власне специфічне демократичне управління та його якість [2].

Не менш важливо те, що цей підхід фокусується на оцінці дій та досягнень уряду, залишаючи поза полем аналізу власне громадян та їх реальні політичні уподобання. Сутність демократії полягає якраз у здатності політичної системи бути чутливою до політичних уподобань виборців. Незважаючи на те, що громадяни будь-якої країни віддають перевагу економічному прогресу, водночас можуть скластися ситуації, у яких населення може віддати перевагу зростанню економіки збереження екології. У цьому випадку вигоди екологічного порядку можуть призвести до економічних витрат. Однак було б неправильно на цій підставі робити висновок щодо скорочення рівня

демократії. Навпаки, оскільки саме цей випадок демонструє врахування думки громадян та чутливість політичної системи до їх цільових уподобань, справедливо говорити про зростання якості демократичного управління.

Ще одним поширеним підходом до вимірювання якості демократії є концепт, який акцентує увагу на попередніх умовах народження демократії. Ідея цього підходу у тому, що встановлені демократичні процедури неспроможні ефективно функціонувати за відсутності більш фундаментальних умов. Наявність цих умов оцінюється як високий рівень демократизації. При цьому кожна з цих умов розглядається не просто як передумова ефективної роботи демократії, але і як критерій якості демократії. Таким чином, самі собою попередні умови розглядаються як змінні для оцінки якості демократії. До таких умов дослідники відносять певний рівень розвитку людського потенціалу, рівень політичної участі, розвиток громадянського суспільства, рівень соціально-економічної рівності та корупції, стабільне функціонування верховенства права [5].

Критика даного підходу полягає в тому, що взаємозв'язок між зазначеними умовами та ефективним функціонуванням демократичних процедур не завжди очевидний, а іноді суперечить фактам. Так, наприклад, високий рівень нерівності та велика чисельність бідних не стали на заваді встановленню мінімальних демократичних атрибутів в Індії. Так само, як і нерозвиненість громадянського суспільства в Угорщині не стала обмеженням для демократизації цієї країни.

Отже, як видно з наведеного огляду існуючих підходів до оцінки якості демократії, кожен із них фокусується на аналізі або виборців (величина електоральної явки, інтерес до політики, форми та інтенсивність політичної участі), або на суб'єктах влади. На наш погляд, більш продуктивним і релевантним для аналізу аспектів рівня розвитку демократії є об'єднання цих підходів та створення такої аналітичної схеми дослідження, яка дозволяла б оцінювати обидва ці аспекти. Іншими словами, розвиток демократії необхідно оцінювати як передусім механізм взаємодії між електоратом та елітами. Саме рівень можливостей виборців контролювати еліту та здатність електорату примушувати її через різні інституційні механізми реалізовувати політичний курс, схвалений більшістю, може бути головним параметром, що характеризує сутність поняття «розвиток демократії». Це можна визначити як інтенсивність зв'язків між електоратом та елітами. Сильні зв'язки характеризують високий вплив на поведінку еліт з боку виборців. Відтак це говорить і про високий рівень розвитку демократії. Навпаки, слабкі зв'язки означають факт автономії еліт та здатність останніх проводити у політичних рішеннях свої власні

інтереси, нехтуючи створенням загального блага та інтересами своїх виборців. Відтак у такому разі доречно говорити про низький рівень розвитку демократії.

Питання розвитку демократії в даному трактуванні відрізнятиметься від питання наявності демократії як такої. Якщо ідентифікація демократії пов'язана з виявленням демократичних процедур та інститутів, то питання розвитку демократії – це питання не просто їхньої наявності, але питання про те, чи працюють вони і якщо так, то якою мірою ефективно? Якщо розуміти під демократією систему управління, що має інститути народного впливу на владу, головними з яких є вибори та громадянські свободи, то поняття «розвиток демократії» включає не просто питання про наявність цих інститутів, а й систему оцінки, спрямовану на з'ясування того, наскільки ці інститути реально працюють та наскільки громадяни реально користуються ними як механізмами впливу на поведінку політичних еліт.

Становлення демократичних інститутів створює можливості для громадян обирати політичних представників, які розділяють їх політичні уподобання та змінювати ті сегменти еліт, які ці переваги не поділяють. Це дозволяє електорату впливати на поведінку еліт і завжди коригувати політичний курс, який реалізується останнім. В той же час, сама наявність виборів і громадянських свобод не приводить до автоматичної реалізації нормативних функцій даних інститутів. В одних випадках ці інститути можуть працювати ефективно, а в інших – ні. Багато в чому це залежить від того, наскільки самі громадяни активно користуються цими інституціями та демократичними можливостями. Наприклад, інститут демократичних виборів громадяни можуть використовувати для надання владних повноважень тим особам, яким вони довіряють, і карати ті еліти, які ізолюються від народних переваг. Це змушує еліти враховувати інтереси електорату. Проте цілком можлива й інша ситуація, коли мінімальний інтерес до політики з боку громадян та формальний вибір між претендентами на владні позиції можуть сприяти практикам підкупу виборців та досягнення влади в умовах ерозії реальних демократичних електоральних практик. У такій ситуації еліти, формально демократично обрані, насправді звільняються від впливу з боку електорату і не мають стимулів враховувати їхні політичні інтереси. Еліта, обрана у такий спосіб, збільшує свою автономію від електорату та мінімізує інтенсивність зв'язків із електоратом.

Можлива також ситуація, коли найбагатші соціальні групи, користуючись своєю матеріальною та фінансовою могутністю, можуть використовувати ці переваги для підкупу політиків або залякування виборців.

Таким чином, саме існування виборчих інститутів та комплексу громадянських прав ще не гарантує реального функціонування демократії і може за різних обставин призводити до різних результатів з точки зору оцінки рівня розвитку демократії. Тому вимір даного параметра вимагає не просто фіксації наявності чи відсутності демократичних інституцій, а й аналізу практики їхнього функціонування.

Операціоналізацію поняття «розвиток демократії» можна здійснити через конкретні зв'язки між електоратом та елітами. Ці зв'язки, в свою чергу, можна поділити на два основні типи. Інститут виборів та громадянські свободи, що дозволяють населенню надавати політичний вплив. Проте величина цього впливу залежить від двох змінних:

- 1) рівень електоральної участі громадян;
- 2) рівень електорального контролю еліт.

Перша змінна може бути розглянута з точки зору двох вимірів:

- а) формальних правил, що гарантують загальну участь громадян у електоральних процесах;
- б) реальною практикою реалізації громадянами прав на політичну участь.

Перший вимір включає розгляд правових основ, що регламентують виборчі права громадян, і оцінку ступеня реалізації принципу загального виборчого права. Другий вимір дає уявлення про реальну практику участі громадян в електоральних процесах та може бути операціоналізований на основі даних рівня явки виборців, які беруть участь у виборах. Показники цих двох змінних становлять загальне значення параметра політичної (електоральної) участі. Чим вище значення цих двох змінних, тим вище значення загального параметра.

Параметр, визначений нами як рівень електорального контролю за елітами, означає величину реального ефекту, який проявляється внаслідок політичної участі громадян. Реальним виразом цього ефекту може бути рівень змін у складі еліт за підсумками виборів. Високий рівень цього показника можна розглядати як інтенсивний зв'язок між електоратом та елітами, що, у свою чергу, говорить про досить ефективну роботу інституту виборів.

Таким чином, зазначені два параметри у вигляді рівнів електоральної участі та електорального контролю, а також ступеня конкуренції електорального процесу, можна розглядати як окремі зв'язки між електоратом та політичними елітами. Ступінь інтенсивності цих зв'язків можна використовувати як міру оцінки ефективності роботи демократичних інститутів. Всі ці види зв'язків дозволяють оцінювати базову категорію – якість демократії – у кожному конкретному досліджуваному випадку. Електоральна

участь та електоральний контроль виступають ядром демократичного процесу, і конкретні їх значення не просто характеризують реальний рівень демократії як такої, а й відображають її якісні характеристики і є цілком релевантними змінними для оцінки розвитку демократії.

Використані джерела:

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Избранные произведения. М.: Прогресс. 1990.
2. Зеленько Г.І. Політичний протест зими 2013–2014 рр. в Україні: причини, зміст, наслідки. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2014. К № 1: 34-55.
3. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала: гражданские традиции в современной Италии. М.: AdMarginem, 1996.
4. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. М.: РОССПЭН, 2003
5. Downs A. An Economic Theory of Political Action in a Democracy. *The Journal of Political Economy*. 1957. Vol. 65. № 2. P. 135-150.
6. Easton D. A Systems Analysis of Political Life. NY, 1965. P. 32.
7. Lijphart A. Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries. *New Haven, CT: Yale University Press*, 1999. P. 275-300.
8. Roberts A. The Quality of Democracy in Eastern Europe: Public Préférences and Policy Reforms. *NY: Cambridge University Press*, 2010. P. 29.
9. Schmitter Ph. The Ambiguous Virtues of Accountability . *Assessing the Quality of Democracy*. Ed. by L. Diamond and L. Morlino. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. P. 123–158.
10. The Quality of Democracy: Theory and Applications. Ed. O'Donnell G., J. Culler, O. Iazzetta. South Bend: University of Notre Dame Press, 2004.

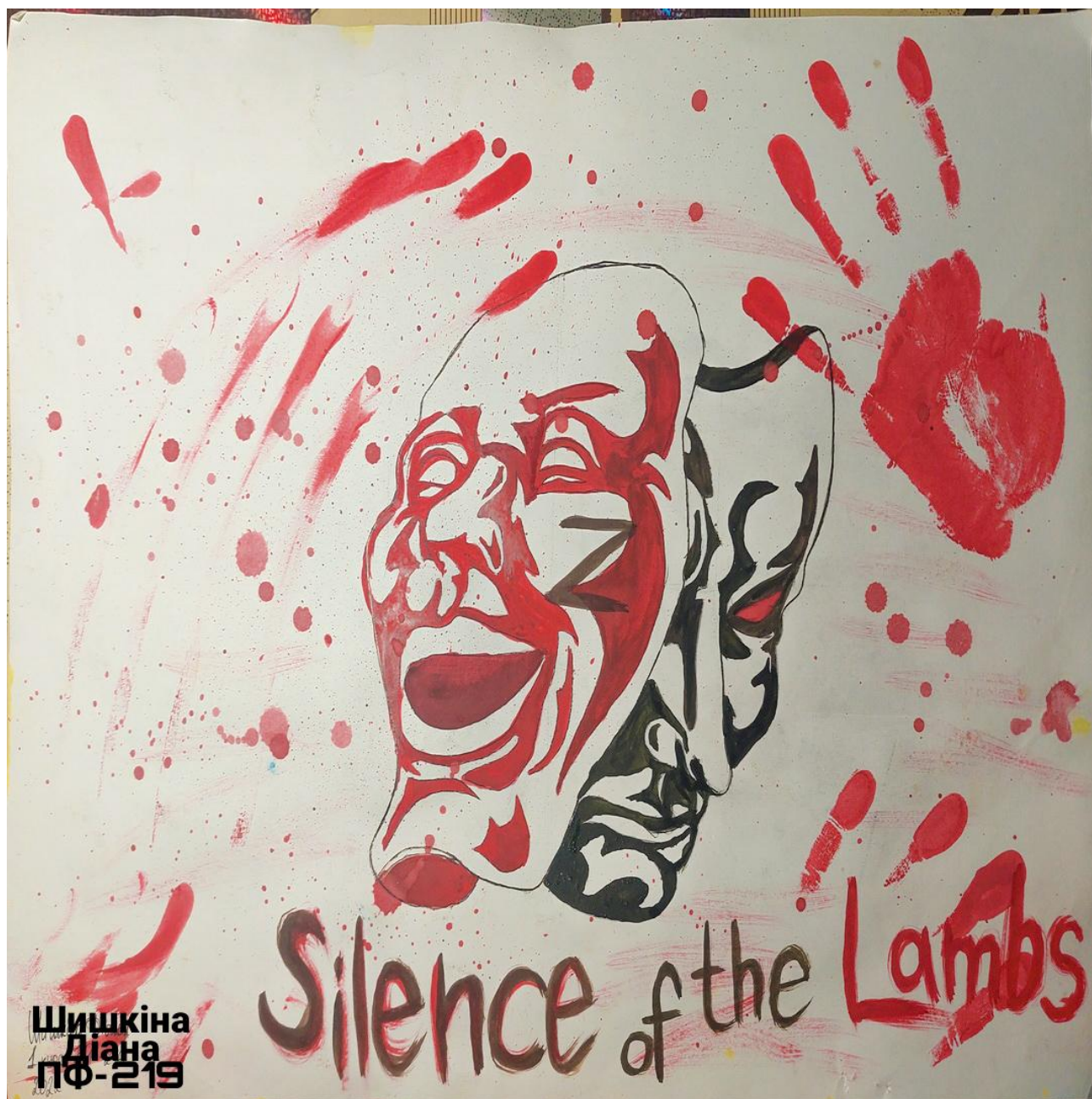
Діана ШИШКІНА,
*студентка I курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ПСИХОЛОГІЯ ЗЛА

Події сьогодення, які розгортаються на території нашої держави буквально в режимі on-line, змінили хід історії не лише України, але й цілого світу. Особливо вони вплинули на Росії та її так зване «мирне» населення: з облич злетіли маски, які приховували справжні наміри та думки деяких росіян. Справа в тому, що наскільки б гучними не були крики та плач українців, окремі громадяни РФ продовжують радіти цьому та «вмиватися» людською кров'ю. Проблема переважної більшості цієї нації та їх позиції – у мовчазній підтримці влади та страху перед нею. Агресія та хвороблива підтримка влади – це

наслідки згубної політичної системи Росії, яка 20 років вирощувала «гідних» біороботів без функцій «жити» та «мислити».

У даному постері відображено справжнє обличчя «мирного» росіянина. Також окремою прикрасою стало гасло, яке найбільш влучно описує їхню справжню політичну позицію. Маска, яку Росія продовжує носити й досі, увібрала в себе всі можливі негативні прояви людини та її життєдіяльності. Росіяни нею пишаються та хизуються, погіршуючи свою репутацію з кожним днем все більше й більше. Червоні плями та відбитки вільних українців стануть новим ганебним татуванням на їхньому тілі та обличчі, його вже не випалити ні лазером, ні гарячим ножом.

Ідеологія анархізму в політичній філософії Західної Європи 20-21 століття

Вдовиченко Дмитрій
ПФ - 189

Дмитрій ВДОВИЧЕНКО,
*студент 4 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ІДЕОЛОГІЯ АНАРХІЗМУ В ПОЛІТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ XX–XXI СТОЛІТТЯ

Ідеї анархізму переживають в наш час своє відродження, і через це обрана тема є доволі актуальною. Оскільки потрібно дослідити практичні можливості цієї теорії, спробуємо прослідкувати, як розвивалися ідеї анархізму

як антидержавницька форма організації суспільства, та визначити, як саме ці погляди втілювалися в життя.

Анархістська модель формується на спробах пошуку альтернативи державних форм організації суспільства. Вона відкидає державу та владу, оскільки вони є «примусовими», намагаються ліквідувати індивідуальну волю особистості та нав'язати обов'язкове виконання державної волі. Ця модель пропонує або відкинути державу, або замінити її асоціацією громадян. Зазвичай визначають чотири напрями в анархізмі – індивідуалістичний (теорія абсолютної свободи особистості), м'якоелістичний (мирна перебудова суспільства за допомогою особливої системи кредитів), колективістський (ідея суспільного розпорядження засобами виробництва виробниками через організацію «вільних асоціацій») та комуністичний (ідеї анархії, які базуються на взаємодопомозі та солідарності всіх людей).

«Анархізм» – це соціально-політична течія, метою якої є звільнення від усіх форм економічної, духовної та політичної влади, заперечення держави як форми організації суспільства та її впливу, тобто за мету ставиться досягнення необмеженої свободи людини. Анархізм як політична теорія має давню історію, так як його принципи почали прослідковуватися в ідеях даосизму в Стародавньому Китаї, в ідеях грецьких мислителів, у працях Платона. На даному етапі анархічний тип не матеріалізувався в теорію чи доктрину, має уривчастий характер, що відповідає його політичному розвитку. Його елементи ми знаходимо в працях мислителів епохи Просвітництва, ідеології Великої Французької революції. Саме в цей період та під час формування індустріального суспільства анархічний тип досягає нового рівня розвитку, на цих умовах виникає соціальна опора анархізму – дрібна буржуазія, що матеріалізує ідеї в теорії.

Анархізм проповідує звільнення спільноти і кожної особи через ліквідацію у процесі революції державної організації. Анархісти незалежно від напрямків, до яких вони належали, сприймали ідею про те, що злом, яке спотворює суспільство та його відносини, є держава. Її існування породжує конкурентну боротьбу між особистостями, в результаті чого одні збагачуються, а інші біднішають. Анархізм є теорією, що кинула виклик державницькому напрямку та розкрила власну «ідеальну» модель громадянських відношень. Всупереч песимістичним прогнозам, анархізм існує і сьогодні в країнах Європи, в Україні й Росії.

Ігор НАГЛЮКОВ,
*аспірант кафедри філософських і політичних наук,
Черкаський державний технологічний університет*

СУЧАСНІ ПОЯСНЕННЯ ПОНЯТТЯ БЕЗПЕКИ

Визначення філософсько-аспектного трактування терміна «безпека» та виокремлення науково-дискурсних підходів до визначення «безпеки» крізь призму персонально-авторських поглядів є передумовою ототожнення безпекових ітерацій як філософської, політико-правової та юридичної матерії. У зв'язку із інформатизацією та глобалізацією суспільства, секьюритизаційні орієнтири набувають застосовності на політико-правовому, цифрово-політичному та геоглобальному рівнях, що, власне, і формує актуальність окресленого тезового дослідження.

Безпека як соціально-політична надбудова наділена економічним, правовим та соціальним підтекстами генерації. Філософсько-економічний генеза терміну «безпека» розкривається через визначення К. Дойча, котрий визначає її як комплекс заходів «міжнародного співтовариства» щодо забезпечення «колективної безпеки» на засадах рівномірної інтеграції [1]. Зазначений філософсько-правовий підхід кореспондує ідеї, висловлені Платоном у «Ідеальній державі», а саме — теорії загального блага. Водночас, він містить суто теоретичне «безпекове пояснення» без предметних пропозицій щодо реалізації «секьюриті – політики».

Філософський вимір поняття «безпека» подекуди трактується більш комплексно: так, М. Фуко у 1977-1978 (курс лекцій в Коллеж де Франс) дозволяє ототожнювати дане поняття із «територією» та «населенням». Окрім цього, автор визначає безпеку субскладовою «генеральної стратегії влади». Призначення безпеки, на думку М. Фуко, повноцінно відображено у кримінальному законодавстві – диспозиція (опис складу правопорушення) доповнюється санкцією (покаранням), отже, потенційно-гіпотетичний зловмисник (порушник, крадій, вбивця) отримує баланс «стримувань і противаг» як інструмент попередження протиправних дій. Подібний приватний приклад, наданий М. Фуко, демонструє недосконалість міжнародно-правових та загальносвітових безпекових механізмів, адже юридична законність нерідко є статичною, відтак, не дозволяє впровадити «безпеку» як політико-філософський вашингтон на практично-прикладному рівні [2].

Автентичним, на наш погляд, видається «безпекове тлумачення», надане Ж. Бодріаром. Автор визначає безпеку як символічно-обмінний базис, що стає предметом шантажу, знищення та «гібридної екстраполяції». Філософ визначає

безпеку алогічним продовженням та ознаменуванням смертельного, неживого. Впровадити безпеку, відтак, можливо лише шляхом нівелювання почувань, емоцій та бажань. Безпека – вірус, предмет спекуляцій та приватно-публічних воєн. Боротьба за право на безпеку, а не за безпеку як міжнародно-правову та політичну константу, дозволяє називати її симулякром. Ілюзорність безпеки, водночас, полягає у «стиранні меж» між ворогом та предметом суперечки – таким чином, гібридні безпеково-філософські трансформації призводять до стану «війни всіх проти всіх», свого часу висвітленої Т. Гоббсом. [3] Отже, французький мислитель розмежовує гіпотетичний (ідеальний) та реальний стан виконання міждержавно-безпекових зобов'язань, особливо – у контексті використання «секьюритизаційної оболонки» як інструменту політичного популізму. На наше переконання, виходячи із ролі соціально-демократичних та правових держав щодо підтримання міжнародного порядку – подібна дефініція визначається науково-теоретичною місткістю, уміло відображаючи загальносвітовий «безпековий катарсис».

Доктрина, створена Копенгагенською школою (теорія «секьюритизації»), передбачає постмодерн-критичне дослідження відповідних безпекових ітерацій. Міжнародна безпека ототожнюється із безпекою людини і громадянина, а теорія соціально-конструктивної комунікації влади та громадськості передбачає адекватне політичним реаліям сприйняття «феномена безпеки». Б. Бузан, О. Вейвер та Дж. Вільде сегментують «безпекові прояви» за військово-економічним, політико-соціальним та навколишнім аспектами типізації [4]. Відтак автори акцентують увагу на теоретико-практичній поєднаності розуміння безпеки як проявом політико-соціальної культури суспільства та одночасному впровадженні «секьюритизаційних мірил» на державно-управлінському рівні.

Секьюритизація, на думку Г. Штрітцля, є двоаспектним терміном, стосуючись, по-перше, ступеня оцінки загрози суспільству або його частині; по-друге, політико-дискурсного «підігрівання» геополітичних та соціокультурних «уражень», що перешкоджають загальнобезпековому світовпорядкуванню [5].

Більше того, секьюритизація є проявом «протиставлення себе іншому» та дискреції (виведення) «іншого» за межі правового поля як суб'єкта порушення безпекових норм і правил.

Серед представників Кембриджської школи, що прямо або дотично трактували поняття «безпеки» у філософсько-економічному кластері, доцільно виділити А. Пігу. Розглядаючи поняття індивідуального блага, економіст означив безпеку якісно-життєвим показником, що забезпечується на державному рівні та де-факто належить громадянам [6]. На наше суб'єктивне переконання,

зазначений підхід – принципово правильний: «соціальний» контекст безпеки означає, в першу чергу, схоронність природних та позитивних прав індивіда.

Модерн-представник філософсько-політичної думки із Кембриджського університету. Ф. Бурбо вважає безпекою міждержавний, мультидисциплінарний діалог, що ґрунтується на концептах секьюритизації, страху, свободи та державності. Антропологічна основа «безпеки» – соціологічний антагонізм безпеки та небезпеки відповідно. Поняття безпеки, крім того, має міжнародно-правовий, психологічний (ланцюг людсько-партикулярної, соціальної, загальнодержавної та загальносвітової секьюритизації) та кримінологічний аспекти експансії (державний курс як визначник дієвості безпекової політики) [7].

Сучасні теоретико-філософські підходи до трактування поняття «безпека», на нашу думку, розкриваються через тлумачний словник Меррієм-Уебстер. Першочергово, це – показник державно-владної політики, що виявляється у «свободі від небезпеки», «свободі від страху», «опції захисту», «способах попередження шпіонажу, саботажу, криміногенності суспільно-політичного ладу». Таким чином, комплекс безпеки означає дотримання прав та свобод людини шляхом надання державою мінімальних соціально-громадських гарантій [8].

Відтак безпека як соціально-філософське поняття має контекстне значення, а її трактування залежить від часових, глобалізаційних та міждержавно-безпекових тенденцій. Деякі вчені (М. Фуко) визначають безпеку за принципом «від приватного до публічного», К. Дойч та А. Пігу, представник Кембриджської школи, наголошують на економіко-правовій детермінанті «безпекового механізму», в той час як Ж. Бодріяр акцентує увагу на «істеризаційно-спекуляційному» характері безпеки, що дедалі частіше використовується у внутрішньо- та зовнішньополітичних «розумових замаганнях».

Використані джерела:

1. Deutsch K. Political community at the international level: problems of definition and measurement: Princeton University, NJ, 1953. 71 p.
2. Фуко М. Безопасность, территория, население : СПб Наука, 2011. 274 с.
3. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів: Кальварія, 2004. 293 с.
4. Buzan B., Weaver O., Wilde J. Security: A New Framework for Analysis. Lynne Rienner Publishers, 1998. 240 p.
5. Stritzel H. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 2007. № 13 (3). 357 p.
6. Pigou A. C. A Study in Public Finance. London: Macmillan, 1947. 299 p.
7. Bourbeau P. Security: Dialogue Across Principles. Cambridge University Press, UK, 2015. 284 p.

8. Merriam – Webster Dictionary (Since 1828): Security Definition and Meaning. Access mode: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/security>

Дмитро ШИШКІН,
*студент 4 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Питання влади піднімає за собою поняття політики її структури та особливості керівницького устрою. Феномен влади є центром вивчення багатьох наук, серед яких можна відзначити такі: психологія, філософія, соціологія, політологія, право та передусім історія, з якої йдуть витoki в інші науки. Вивчення феномена влади і на сьогоднішній день є актуальним; багато науковців досі займаються питаннями модернізації та трансформації політичної влади. Серед зарубіжних дослідників та основоположників поняття держави та її устрою можна виділити таких: Аристотель, Платон, Томас Гоббс, Фома Аквінський та багато інших. Серед вітчизняних – Анохіна, Дегтярьов, Петров. Проблема влади була актуальна ще з давніх часів, і трактати та дослідження можна знайти у працях Аристотеля та Гоббса. Аристотель вважав владу як організаційний інструмент для суспільства та її спільної діяльності та як метод стабілізації відносин у соціумі. На думку Т. Гоббса, який здійснював аналіз влади через причинний зв'язок, влада характеризує відносини між агентами, в яких один агент може стати причиною дій іншого агента. Крім цього, слід зазначити, що Т. Гоббс розглядає владу та владні відносини як конфліктні та ті, що відображають панування одних людей над іншими.

У 70-ті роки ХХ століття С. Люксом було запропоновано концепцію «трьохвимірної» влади, що включало в себе дві перших особи та третій вимір влади – формування певних цінностей, правил та переконань. Прояв влади від одної особи до іншої – це порушення інтересів, а точніше – піти проти його волі та автономності. На відміну від С. Люкса, були й ті, хто трактував трьохвимірну владу по-іншому.

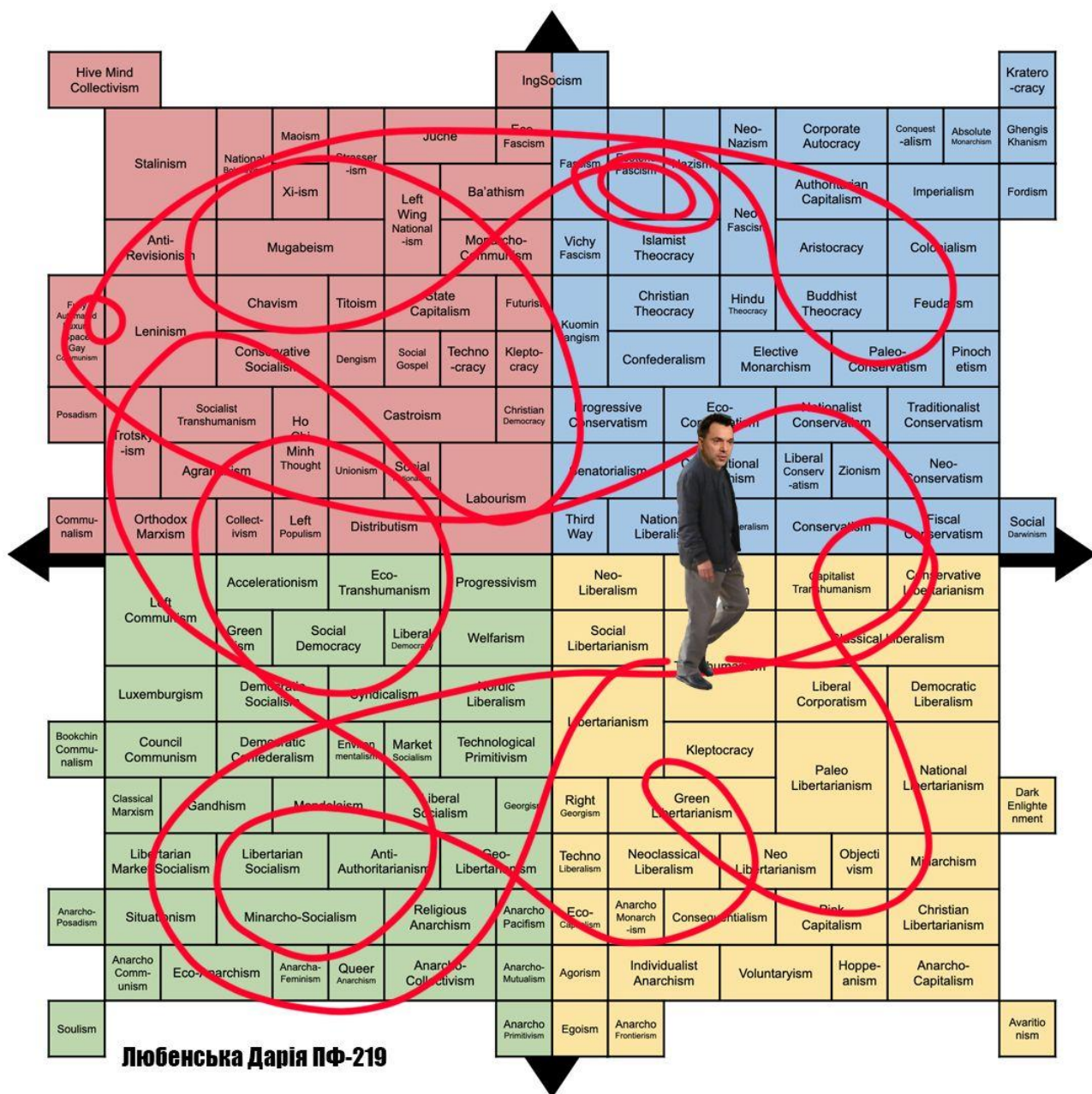
Наприклад, якщо звернути увагу на думку Хомелової в багатьох її роботах, можна побачити, що динаміку змін в політиці та владі лише через такі три основні важелі: матеріальне, психологічне та духовне, адже вони є найбільш важливими складовими природи влади. В цьому випадку матеріальна складова має пряме розуміння економіки і стосунки влади з нею, психологічне показує настрій народу до дій влади та її дух, а духовний напрям показує себе в якості політичної волі як турботи, яка охоплює всі аспекти людського буття.

Слід зазначити, що в сучасному суспільстві на основний рівень більше виходить соціокультурна модель влади, яка вказує на правові, моральні та релігійні межі політичних рішень, що приймаються з боку влади, яка базується на довірі та підтримці громадян та їхніх моральних, духовних цінностях, прийнятих у цьому суспільстві. Адже щоб зібрати групу людей, які будуть підтримувати твою владу, потрібно враховувати цінності людей, які об'єднують якомога більше соціуму.

Таким чином, ми можемо зазначити, що влада – це інструмент, який застосовується у широкому розумінні, але, як правило, це здатність суб'єкта або окремої людини нав'язувати свою волю суспільству, організаціям з урахуванням потреб та цінностей, з чого виходить управління насильницькими або не насильницькими методами. Але слід не забувати про те, що влада – це суспільні відносини між тими, хто нею володіє і тими, хто її вибрав, а точніше – того, на кого вона поширюється.

Філософське розуміння феномену політичної влади

Дарія ЛЮБЕНСЬКА,
студентка 1 курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет

ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ. ПОЛІТИЧНИЙ КОМПАС. ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ЛЮДИНИ

Кожна людина, що є активним членом свого суспільства, так чи інакше або чогось не розуміє, або блукає в хащах політичних ідей, щоб знайти свою позицію і своїх однодумців. Тож окреслимо поняття політичної ідеології,

головні чинники зміни політичних поглядів та головну ідею політичного компасу.

Політична ідеологія – система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, настрої людей, класів, націй, суспільства, політичних партій. Політична ідеологія може розглядатися як форма суспільної свідомості і як явище культури. Політичний компас є політичною моделлю, що використовується, щоб позначити політичну орієнтацію людини в рамках політичного спектру за двома вимірами: економічним та соціальним. Основна теорія політичного компасу полягає в тому, що політична ідеологія може бути краще виміряна вздовж двох окремих і незалежних осей. Економічна вісь (ліві-праві) вимірює думку про те, як слід керувати економікою: «лівий» визначається як прагнення до управління економікою кооперативною колективною владою (що може означати держава, але може також означати мережу комун), тоді як «правий» визначається як прагнення економіки залишатися на основі вільної конкуренції індивідів і організацій. Друга вісь (авторитаризм – лібертаріанство) вимірює свої політичні погляди в соціальному вимірі щодо кількості особистої свободи, яку можна дозволити: «лібертаріанство» визначається як віра в те, що особисті свободи слід максимально збільшувати, а «авторитаризм» визначається як переконання, що влада повинна бути абсолютною.

Так здається, що досить просто знайти своїх однодумців та виділити свою схильність то тієї чи іншої ідеології. Але з отриманням даних політичного компасу все стає здебільшого ще складніше, так як різноманіття різних політичних течій, що існували та існують досі, досить велике. Отже, просто знання політичного компасу навряд чи допоможе людині знайти себе. Для того щоб більш точно виявити свою приналежність до політичних течій, треба виходити зі своїх власних поглядів на головні складові політичних процесів в суспільстві, до якого ви відноситеся. І вже зважаючи на окреслені вами думки з приводу соціально-економічних, політичних, геополітичних, культурних процесів, що відбуваються навколо вас, ви можете точніше й конкретніше віднести себе до тієї чи іншої ідеології.

Анжеліка ОЛЕКСІЙЧУК,
*студентка I курсу факультету гуманітарних технологій,
Черкаський державний технологічний університет*

ВОЛОНТЕРСТВО

«Допомога», «допомога на безоплатній основі», «суспільно корисна діяльність» – такі та ще багато подібних трактувань можна почути стосовно доволі поширеного поняття, в Україні зокрема, волонтерства. Хто ж такі волонтери, що вони роблять та навіщо? Волонтерство як діяльність покликано вирішити соціальні проблеми за участі охочих людей без матеріальної вигоди.

У повсякденному житті, яке, на щастя, позбавлене бойових дій, волонтерська діяльність неабияк важлива. Зокрема наші українські волонтери займаються організацією дозвілля – як для дітей та молоді, так і для старшого покоління. Важливою гілкою діяльності є надання захисту прав, і, звичайно, фандрейзинг. До їхньої зайнятості можна віднести соціальні, культурні та екологічні проєкти, що впроваджуються цілими організаціями.

Можливо, у безвоєнний час ми менше замислюємось над функціями та взагалі існуванням такого виду діяльності. Однак у подіях сьогодні на власні очі пересвідчуємось, що перемога ближча, якщо плідна праця волонтерів. Саме вони надають необхідні медикаменти, техніку, одяг, форму, засоби зв'язку, їжу, а також фінансову підтримку. Це ті люди, котрі добровільно та свідомо стали до лав «невидимої» армії, ті, які в будь-який час готові шукати чи то ліки, чи збирати необхідну суму за лічені хвилини. Вони – різного соціального статусу, мають власні ціннісні орієнтири та володіють різними фінансовими статками. Але те, що їх об'єднує – небайдужість. Завдяки таким небайдужим наше військо непереможне, адже ніхто не може оцінити його чисельність. Грошова допомога – одна зі складових діяльності благодійників. Завжди збір коштів необхідний для реалізації чи підтримки соціальних ініціатив. Насправді фандрейзинг – велика сила: лише за декілька годин один благодійний фонд може зібрати всю суму для, наприклад, проведення операції, за бажання охочих.

Окремим видом допомоги, що можуть надавати волонтери, та на якій хочеться більше сконцентрувати увагу, – психологічна. Це саме те, чого чи не найбільше потребують у період війни як бійці, так і цивільні громадяни. Для більшості спілкування необхідне, а тим паче в подібних умовах. Це не лише розмова, а вміння підібрати необхідні слова, коли друг не повернувся з поля бою, або ж та евакуаційна група, де були твої близькі, не доїхала до пункту

призначення. Зазначимо, що організація евакуації залежить від добровольців, що, ризикуючи власним життям, рятують інші.

Неможливо повною мірою досягнути всі досягнення волонтерів, проте беззаперечно можна стверджувати, що вони роблять надзвичайно великий внесок у життя кожного з нас та країни зокрема.

Свідомий вибір

Психологічна допомога

Волонтерство

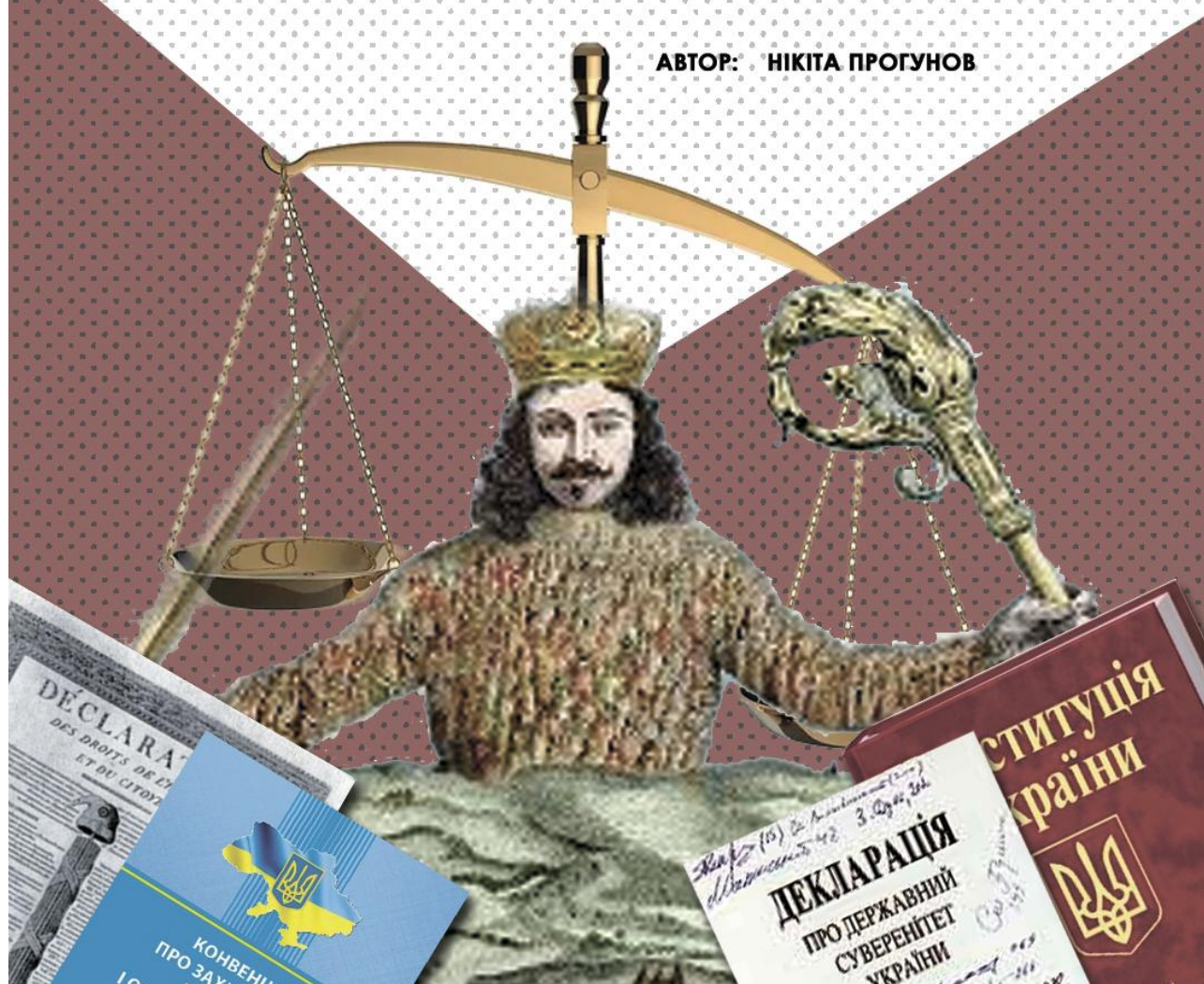
"Армія в тилу"

Грошова допомога

Олексійчук
Анжеліка
ПФ-219

ПАРАДИГМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ОНТОЛОГІЇ ПРАВА

АВТОР: НІКІТА ПРОГУНОВ

Аксіолологічні відмінності державного та проектного управління

БРАЙЧЕНКО ДАНИЛО
ПФ-189

Еволюція тероризму. Сучасні виклики для національної та світової безпеки

Автор:
Денис Цюра

УЧАСТЬ МОЛОДІ У ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ.

1

**Молодь рушійна сила
прогресу?**

2

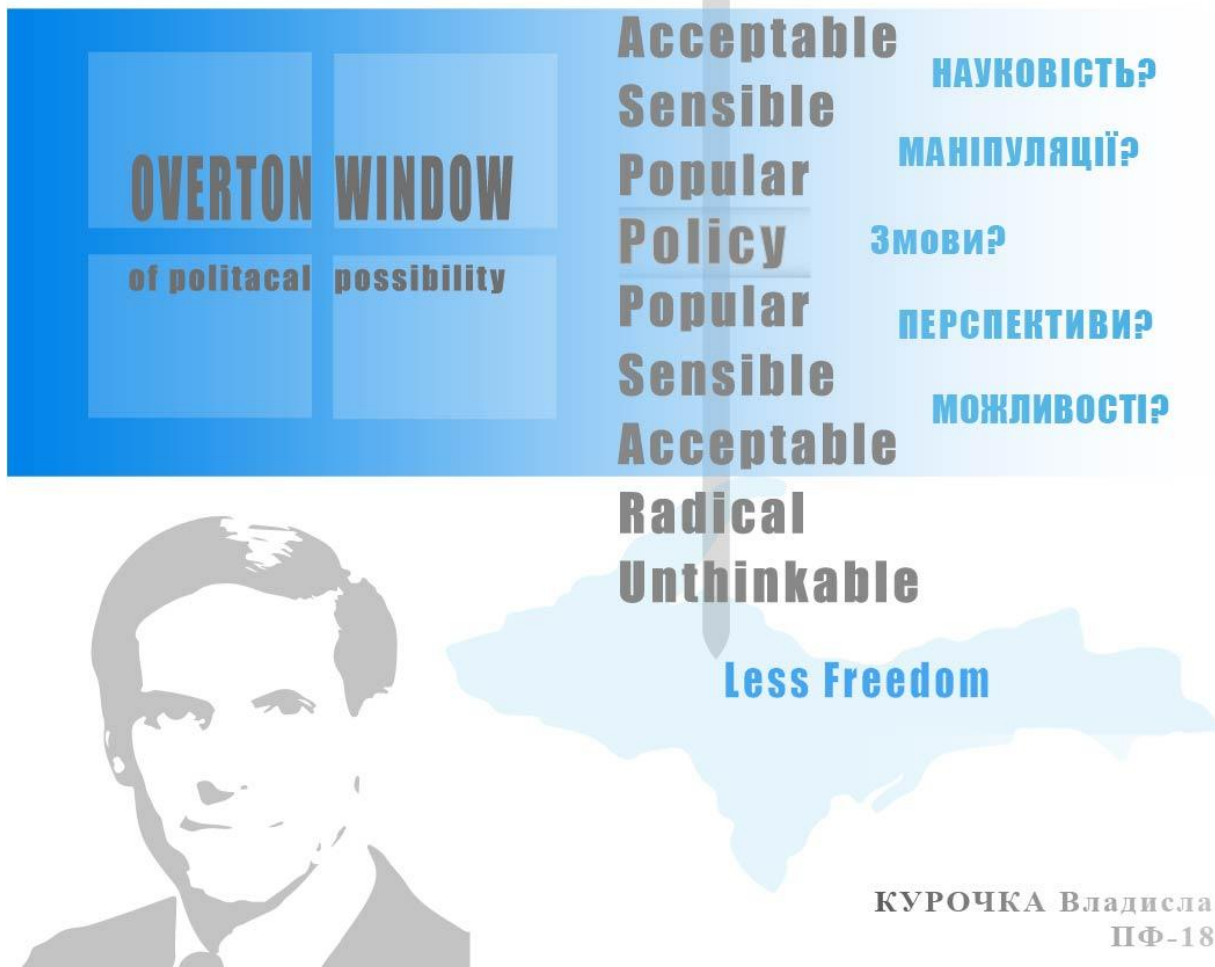
**Зміна поколінь - Зміна
поглядів.**

3

Романтизм молоді і її ідей.

Устименко Володимир ПФ-189

Соціально-філософський аспект
концепції «Вікно Овертона»

Електронне наукове видання

**СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

МАТЕРІАЛИ
VIII Всеукраїнської
науково-практичної конференції

19 травня 2022 року,
м. Черкаси

Упорядник і відповідальний редактор професор А. І. Бойко.

Матеріали збірника подаються у авторській редакції.

Технічний редактор: Катерина Давиденко

Гарнітура Times New Roman. Обл.-вид. арк. 5,1. Зам. №22-29.

Видавець: Черкаський державний технологічний університет,
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 896 від 16.04.2002 р.